

JAVNE FINANCE

1. poglavje

VLOGA IN FUNKCIJE JAVNEGA SEKTORJA

1. **Stabilizacijska funkcija** – izvaja se preko suficita in deficita.
2. **Prerazdelitvena funkcija** – država jemlje več tistim, ki imajo več:
 - progresivni davki – bogati plačujejo relativno več;
 - proporcionalni davki – vsi plačajo enak delež dohodka;
 - regresivni davki – davčna stopnja je večja za reveže kot za bogate.

	BOGAT	REVEN
progresivno	30%	15%
proporcionalno	15%	15%
regresivno	15%	30%

Najvišja davčna stopnja v Sloveniji je 50%.

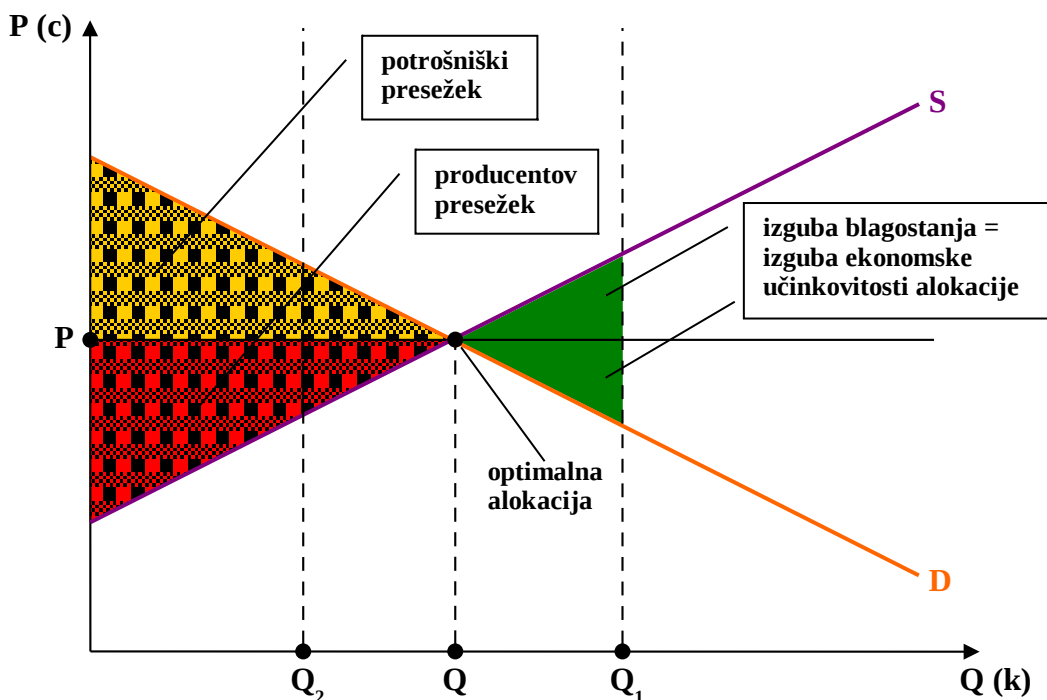
Prispevki niso davki, ker so namenski. Davki so nenamenski in služijo za kritje javnih potreb.

S prerazdelitvijo se zagotavlja **redistribucija**.

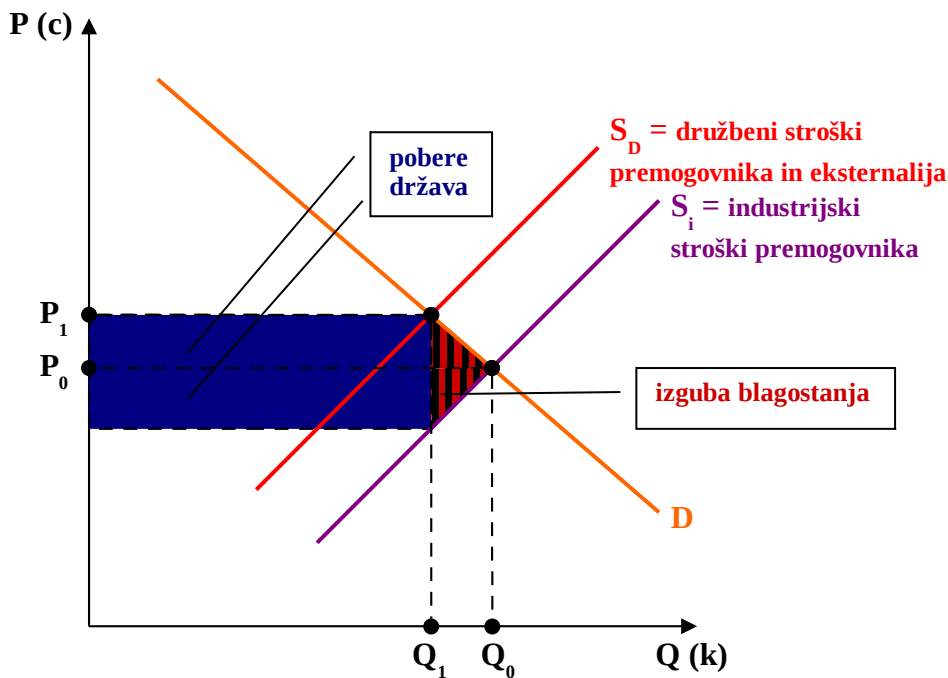
3. **Alokacijska funkcija** – zagotavlja alokacijsko ekonomsko učinkovitost. Trg zagotavlja, da so outputi čim večji, vendar nekje trg tega ne zagotavlja – če gre za:

- **obstoj javnih dobrin** – vojska, policija, sodno varstvo,... so dobrine, ki niso primerne za trg.
- **obstoj zunanjih učinkov (eksternalije)** – npr. onesnaževanje so negativne eksternalije, financiranje kmetijstva so pozitivne eksternalije.
- **nepopolna konkurenca** (npr. monopol) – vpliva na ceno, kvaliteto in obseg dejavnosti.
- **asimetričnost informacije** – npr. zdravstveni trg. (Ali sistem javnega financiranja v zdravstvu rešuje problem asimetrije? NE.)
- **negotovost** – privatni trg ne ponuja zavarovanja.

Parcialno tržno ravnotežje:

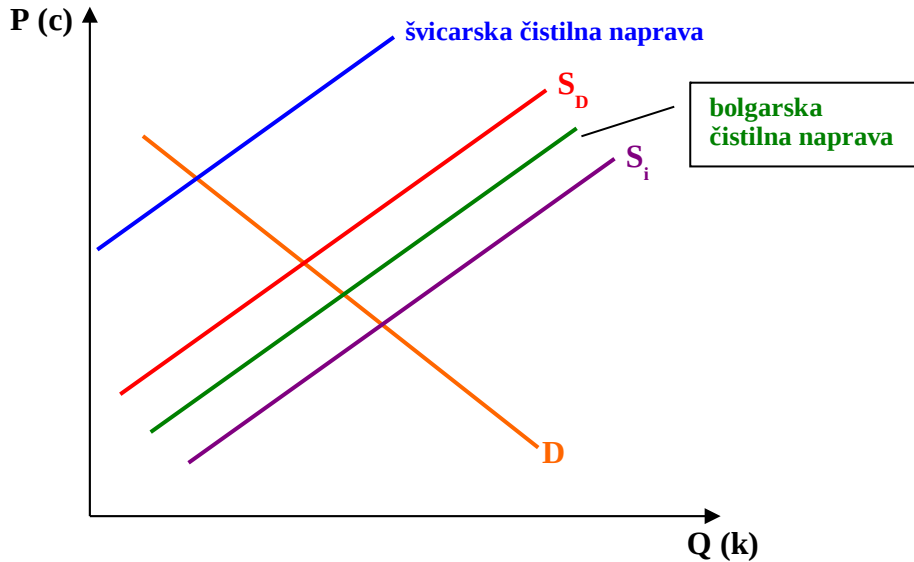

Prikaz negativne eksternalije:

Rešitve, da država izboljša delovanje trga:

- (1) **davek** – obdavčenje povzroči zmanjšanje količine in dvig cene, stroške iz okolja pobere država. Če davek postavimo optimalno, začnejo podjetja sama graditi čistilne naprave, ker jih potrebujejo.
- (2) **ekološka subvencija** – država da iz državnega proračuna sredstva za nakup čistilne naprave. Subvencija za čistilno napravo:

Bolgarska čistilna naprava je boljše, ker omogoča nižjo ceno. Švicarska čistilna naprava je predobra za naš trg, ker povzroča previsoko ceno.

- (3) **regulacija** – denar da producent, država postavlja standarde.
- (4) **določitev lastninskih pravic (Coaseov teorem)**. Če jasno definiramo pravice, se ljudje med seboj dogovorijo (niso potrebni niti davki, niti subvencije), vendar je potrebno zelo jasno definirati pravice ter mora obstajata možnost njihovega učinkovitega uveljavljanja. Za to je potrebno, da:
 - je sodni sistem hiter, poceni in učinkovit,
 - obstajajo kolektivne tožbe.

Rešitev, da država pomaga trgu, ni vedno najboljša. Razlogi za neuspeh so:

- (1) omejene informacije – država nima dovolj informacij;
- (2) omejena kontrola nad obnašanjem privatnega sektorja;
- (3) omejen nadzor z administracijo;
- (4) omejitve v procesu političnega odločanja.

2. poglavje

ALOKACIJA JAVNIH DOBRIN

1. Vrste dobrin

Razdelitev dobrin:

- **JAVNE** dobrine – vojska, policija, sodstvo,...
- **ZASEBNE** dobrine.

Razlike med njimi so glede na to:

- (1) ali obstaja možnost izključevanja posameznika iz potrošnje, in
- (2) ali je izključevanje zaželeno.

Tako ločimo 4 vrste dobrin:

(1) **zasebne dobrine:**

- izključevanje je možno,
- izključevanje je zaželeno.

(2) **čiste javne dobrine:**

- izključevanje NI tehnično možno,
- izključevanje NI zaželeno, ker dodatni porabniki ne stanejo nič.

Npr. javna razsvetljava.

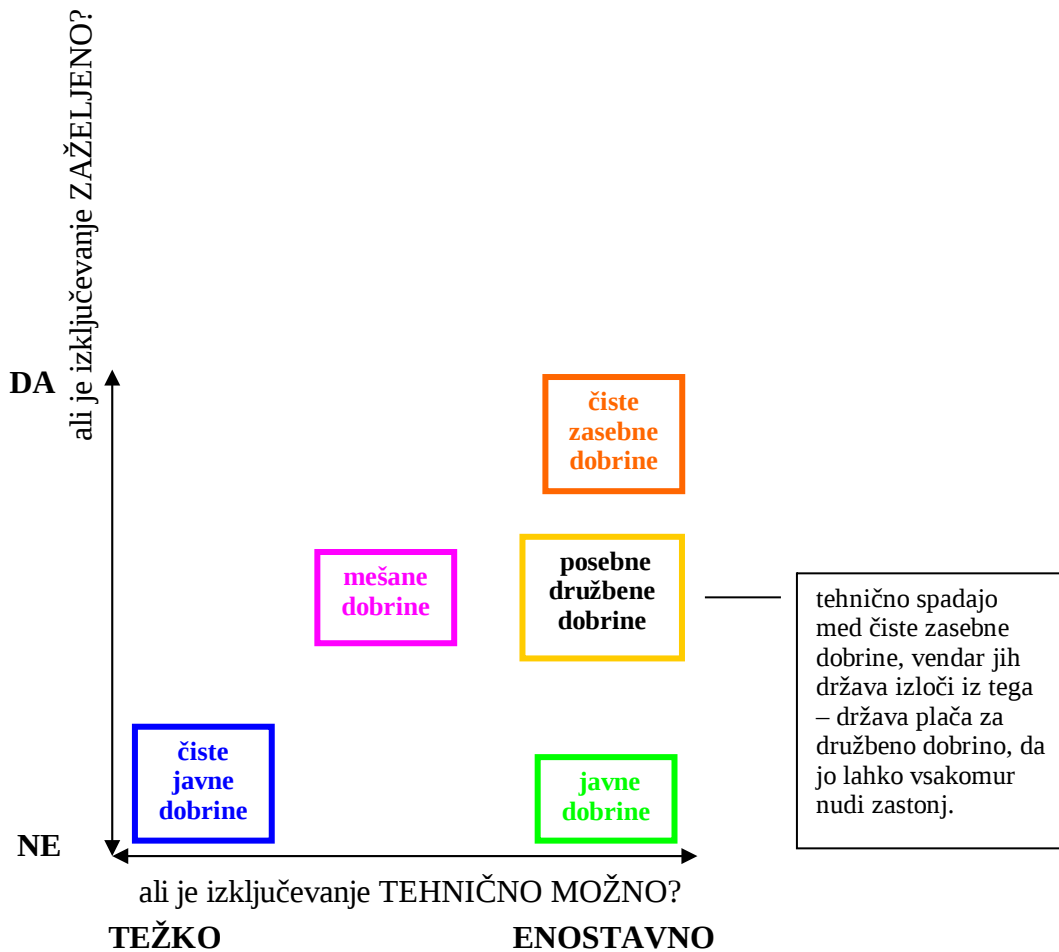
(3) **javne dobrine:**

- izključevanje je možno,
- izključevanje ni zaželeno.

Npr. park Tivoli.

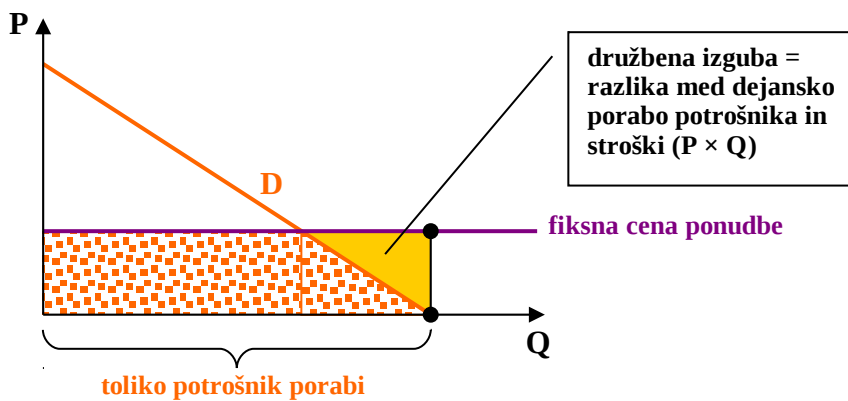
- (4) **meritorne dobrine** – so dobrine zasebnega značaja, ki jih zaradi njihovega posebnega družbenega pomena (npr. zdravstveno zavarovanje, izobraževanje) država paternalistično vzame iz tržnega režima in jih da v javni segment. S tem se zagotavljata egalitarnost in pravičnost, ker je dobrina razdeljena enako med vse ljudi.

Grafična ponazoritev dobrin:

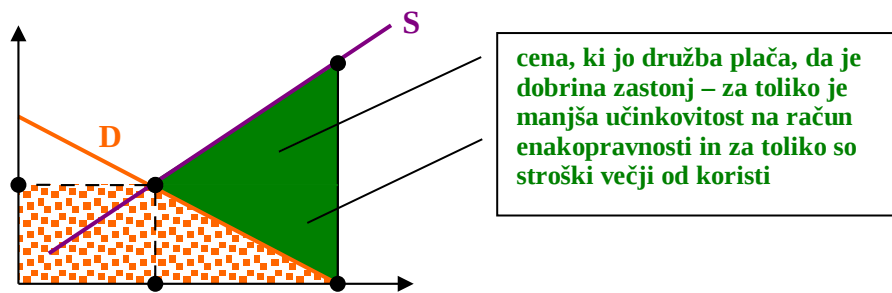

Pri posebnih družbenih dobrinah se ekonomska učinkovitost zmanjša, ker se poraba poveča čez točko, v kateri bi za dobrino plačali.

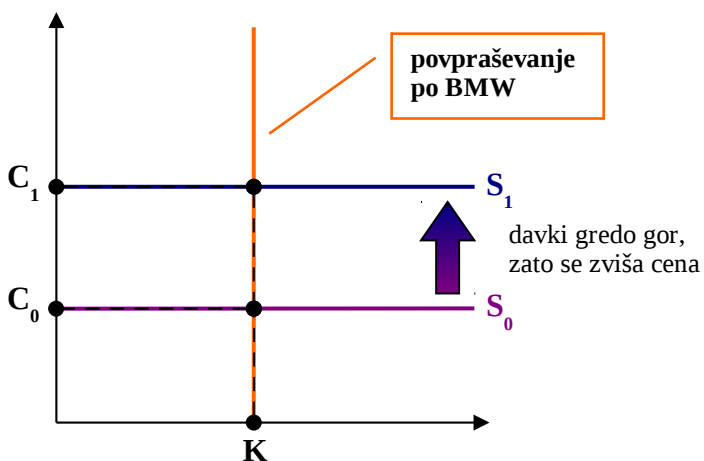
Grafični prikaz:

Kaj se zgodi, če zasebno dobrino proglasimo za družbeno?

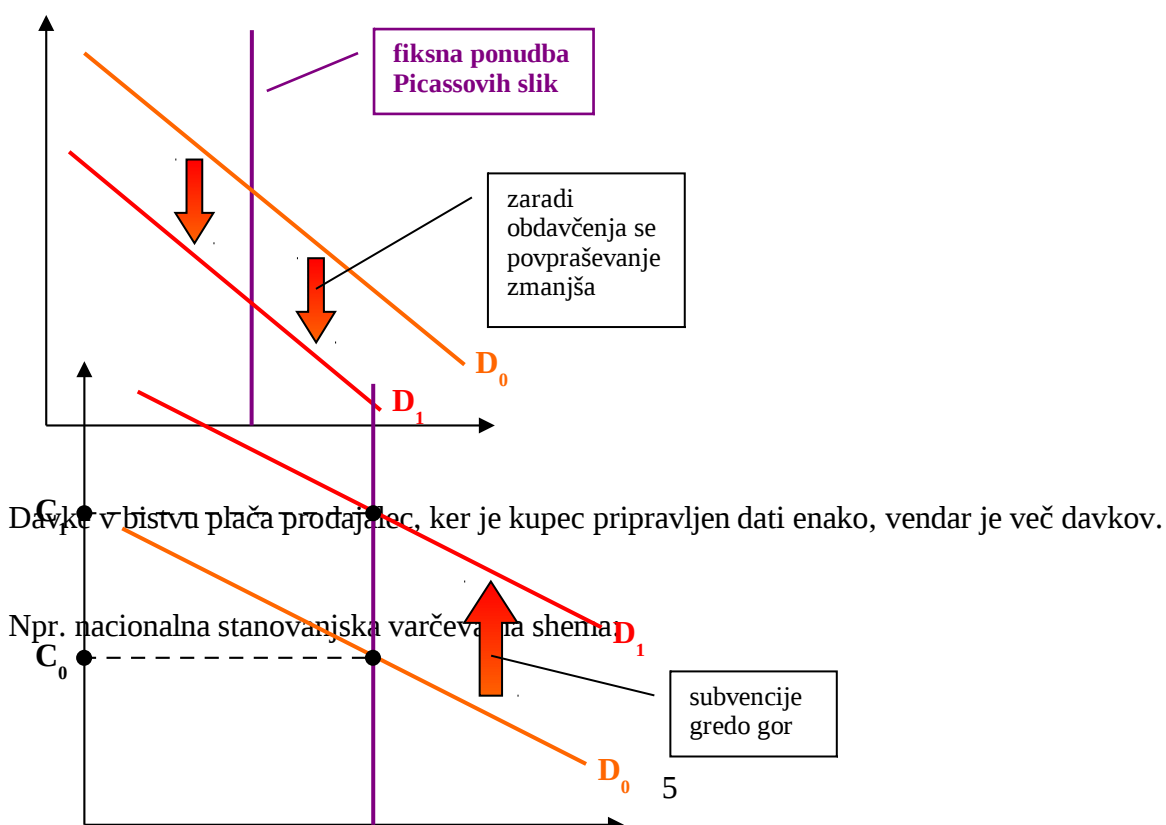

V družbene dobrine se z vidika ekonomije spleča dati dobrine, ki smo jih pripravljene plačati "neskončno mnogo" – povpraševanje je absolutno neelastično.
Npr. povpraševanje po BMW-jih:

Povpraševanje po BMW-jih je vedno enako, ne glede na to, ali je šla cena gor. Takšne dobrine se zelo spleča obdavčiti.

Neprimerne za obdavčenje in subvencioniranje pa so dobrine z neelastično ponudbo (fiksno). Npr. Picassova slika

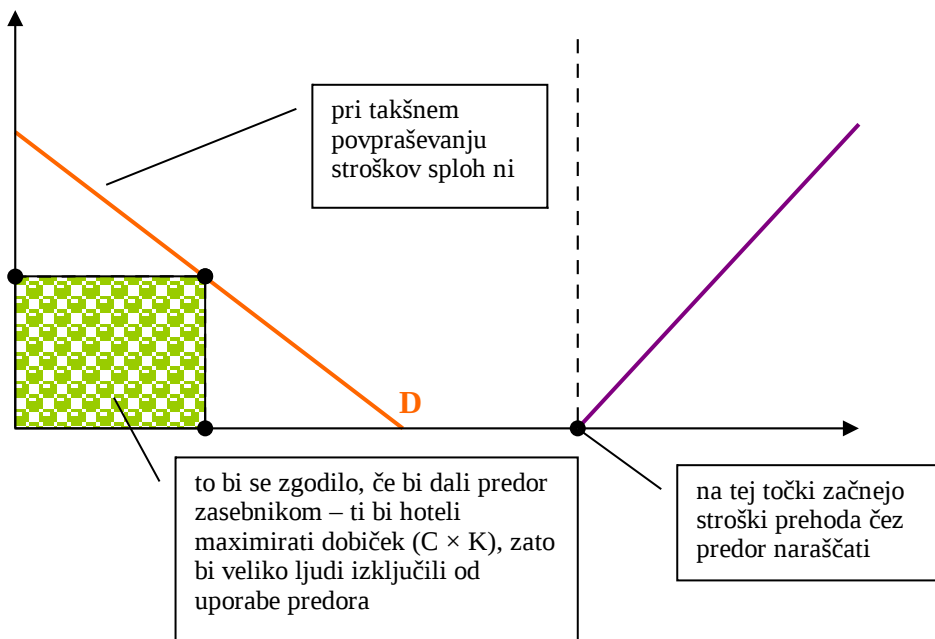
Davke v bistvu plača prodajalec, ker je kupec pripravljen dati enako, vendar je več davkov.

Npr. nacionalna stanovanjska varčevna shema

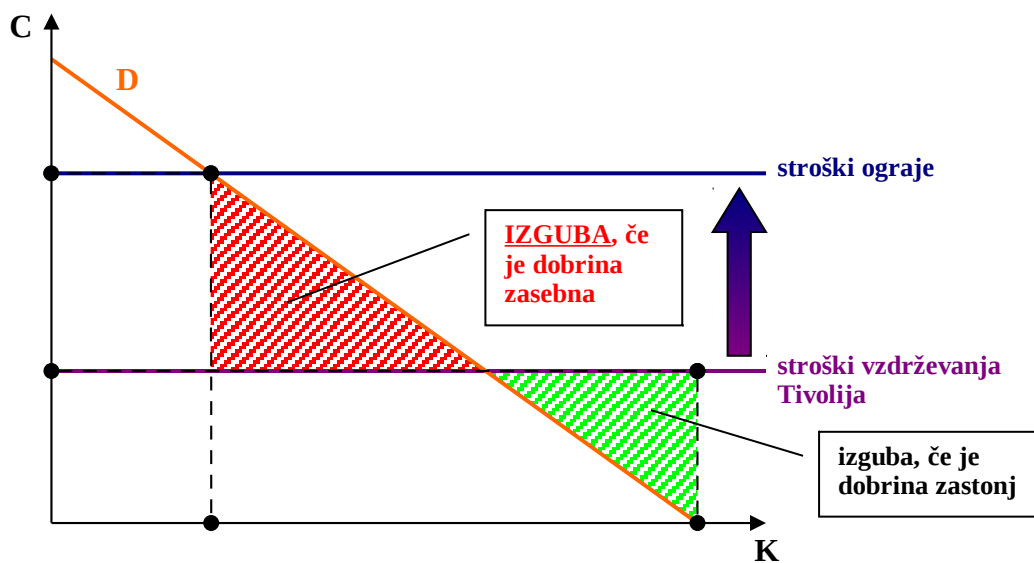
Subvencije v bistvu dobijo producenti (gradbeniki), ker se povpraševanje poveča in gre cena stanovanj gor.

Primeri:

(1) Izključevanje je možno, vendar ni zaželeno (**JAVNA DOBRINA** – npr. **predor**):

(2) Izključevanje je možno, vendar je drago (npr. ograja okoli parka Tivoli):

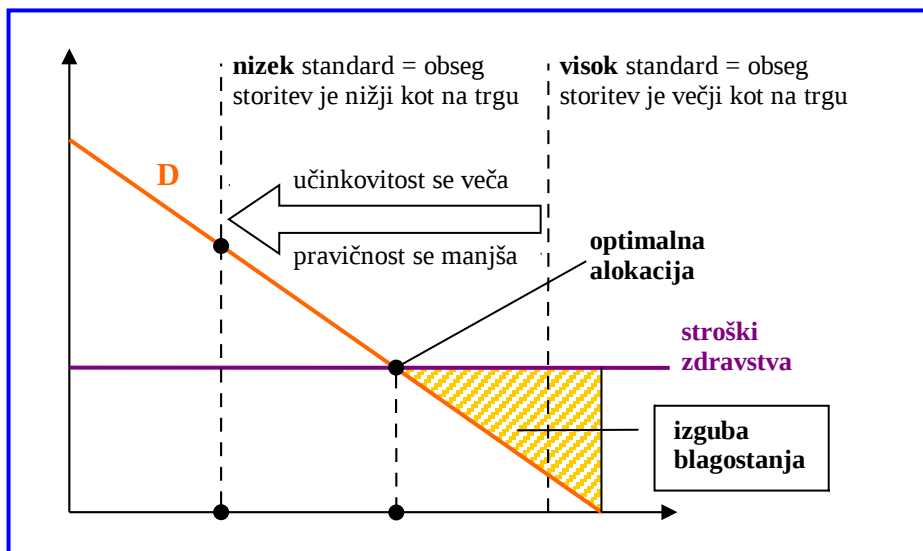

Izključevanje določene dobrine je odvisno od stroškov izključevanja. Če so stroški zelo veliki, je bolje, da je dobrina zastonj.

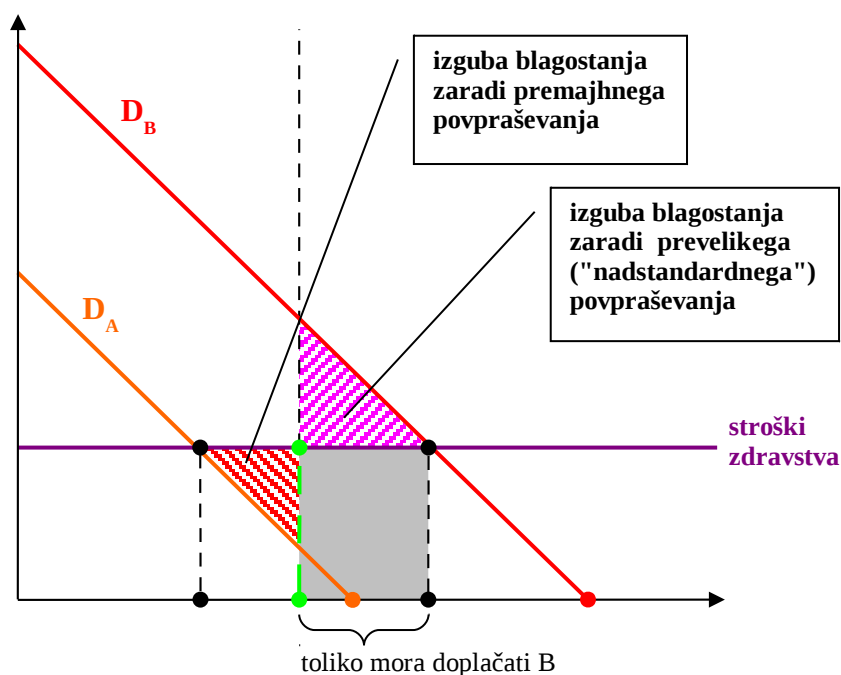
(3) **Dobrina posebnega družbenega pomena** (npr. operacije) – postavlja se vprašanje, kako zmanjšati potrošnjo. Načini so:

1) **Standardizacija:**

- graf standardizacije za državo:

- graf standardizacije za posameznika:

Če so ljudje pripravljeni plačati, jim je potrebno to omogočiti. Drugače pride do korupcije ali predolgega čakanja v vrstah.

- 2) **Socializem**: ni trga, zato sta korupcija in čakanje v vrstah del sistema.

Zdravstveno zavarovanje se v Sloveniji deli na:

- **obvezno** – plačuje se proporcionalno (npr. 15% dohodka),
- **dodatno** – plačuje se v fiksnem znesku (vsi cca. 4'000 SIT).

Sistem je regresiven, ker reveži plačajo relativno več. S tem je onemogočen tudi trg nadstandardnih zdravstvenih storitev.

Meritorne dobrine so dobrine posebnega družbenega pomena, ki jih za take razglasimo. Država jih lahko financira na različne načine:

- (1) **država kot producent** – to je slabo, ker motiv organizacije ni profit (to je običajno za zasebnega producenta), motiv posameznika na čelu državnega podjetja pa je previdno obnašanje, ker izgubi službo, če naredi kaj narobe. V zasebnem sektorju je pomembno narediti

več prav kot narobe, posledično imajo managerji kljub nekaterim slabim odločitvam večje plače, zato delujejo hitro in samostojno.

(2) državne koncesije zasebnikom:

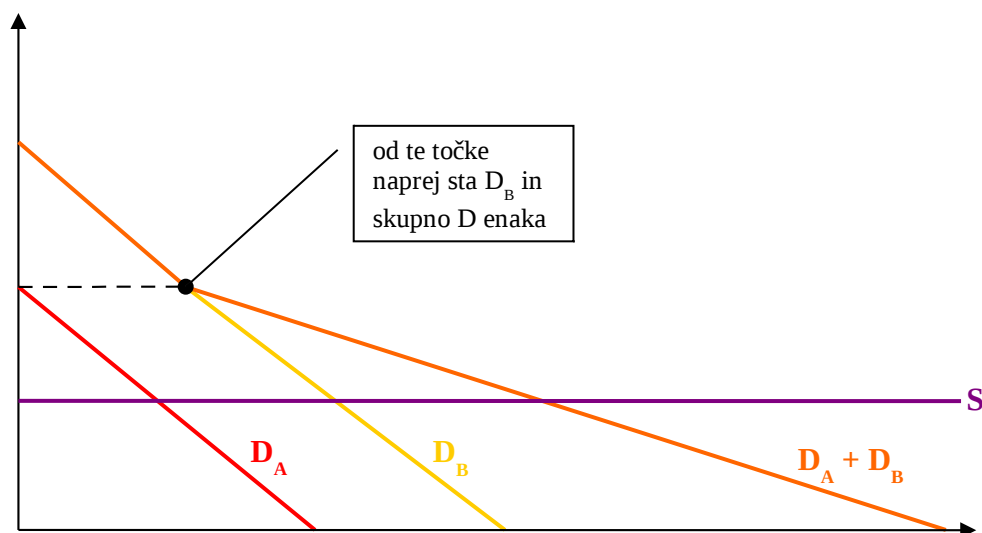
- zbiranje smeti,
- zasebna praksa v zdravstvu s koncesijo,
- izobraževanje.

Problem koncesij so zelo zahtevne pogodbe, določitev standardov in dolgoročnost pogodb.

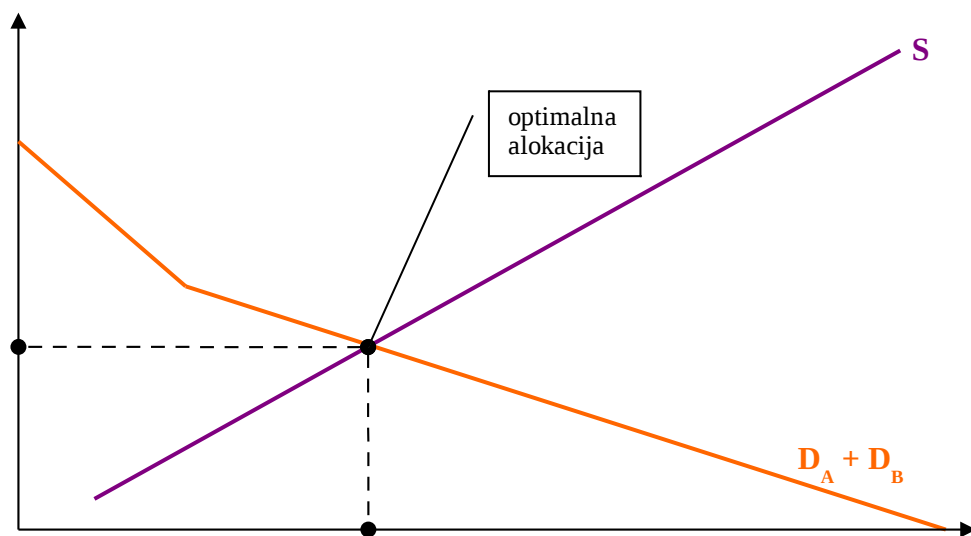
(3) subvencioniranje potrošnikov ("vavčerske sheme") – najboljše, ker potrošnik obdrži suverenost in izbira med ponudniki, ki se morajo prilagajati (npr. študentski boni silijo restavracije v konkurenco).

2. Posebnosti javnih dobrin (agregatno povpraševanje po zasebni in po javni dobrini)

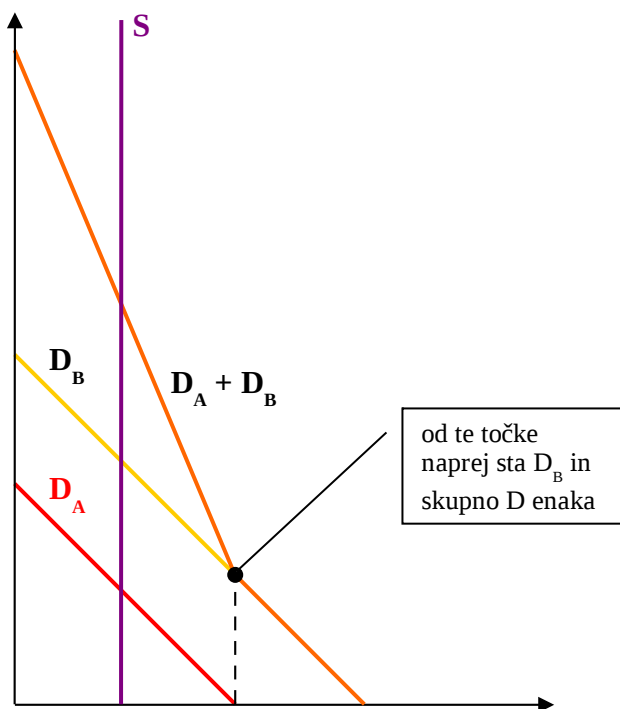
2.1. Zasebne dobrine

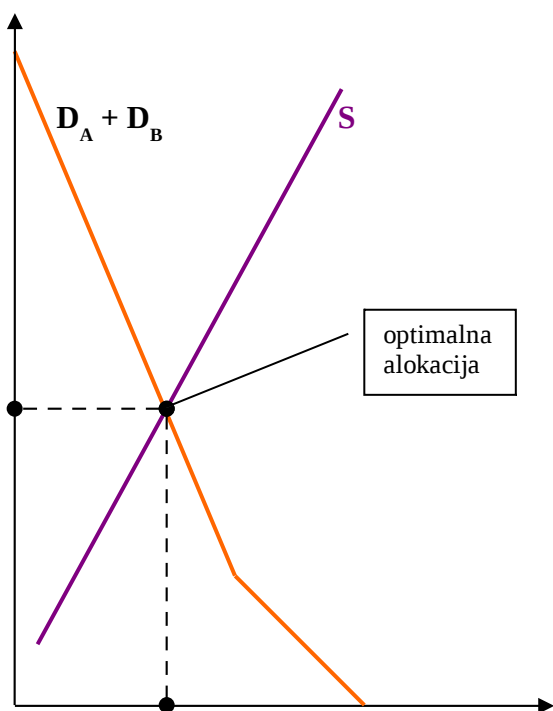
Agregatno (skupno) povpraševanje dobimo tako, da seštevamo količino pri dani ceni – seštevamo horizontalno. V zasebnem sektorju je cena enaka za vse potrošnike, zato se posamezniki prilagajajo s količino – sistem je operativen.

2.2. Javne dobrine

Količine javnih dobrin so dane, potrošnike sprašujemo, koliko so za njih pripravljeni plačati = davčna cena (davčne cene so različne!). Seštevamo vertikalno. Ta sistem je teoretičen in deluje preko politike. Nič od tega ni realno.

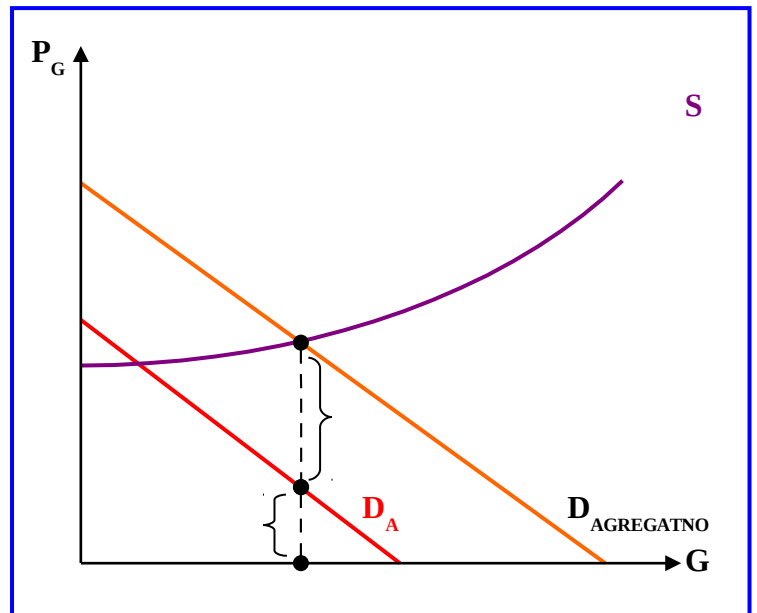

Do ravnotežja pride, ko stane zadnja dobrina toliko, kolikor so vsi potrošniki skupaj pripravljene plačati za to dobrino.
Glede vprašanja, koliko javnih dobrin naj bo, obstajata 2 rešitvi:

(1) Lindahlovo ravnotežje:

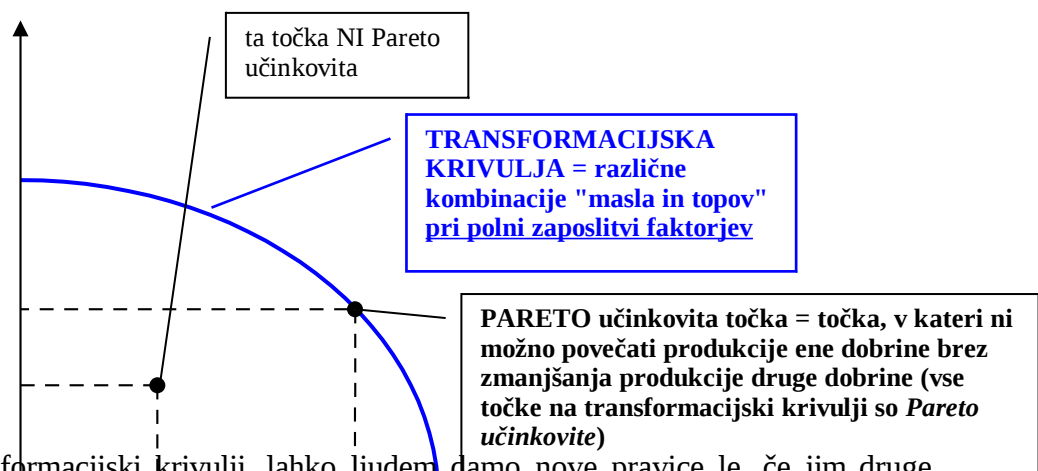
Za vsak trg, kjer so javne dobrine, naj bi stroški javne dobrine bili znani. Nato ljudi sprašujemo, kolikšen delež svojega dohodka so pripravljeni dati za to dobrino.

Rešitev je teo-retična, ker ljudje tega, koliko bi plačali, nočejo razkriti. Imamo več takih ravnovesij – toliko, kolikor je redistribucij dohodkov.

(2) Samuelsonova rešitev:

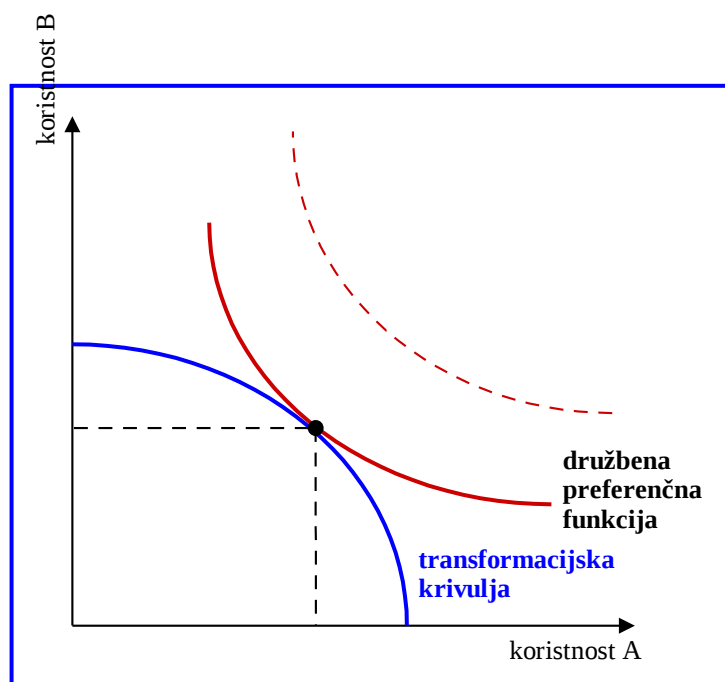
MASLO (civilne dejavnosti)

Če se nahajamo na transformacijski krivulji, lahko ljudem damo nove pravice le, če jim druge pravice odvzamemo. V javnih zadevah Paretoovo načelo pade, ker se z njim še povečajo socialne razlike (javne finance zato niso le ekonomija, temveč tudi arbitriranje med koristmi). Premiki izven transformacijske krivulje niso možni.

Zakaj se ekonomisti ne strinjajo z ukrepi države?

1. Neupoštevanje vseh posledic ukrepov – posledice (efekti) so:
 - kratkoročne in dolgoročne,
 - neposredne in posredne.
 2. Različne predpostavke, kako deluje ekonomija – npr. kako subjekti reagirajo na davčne osnove.
 3. Vrednostne sodbe:
 - odnos med inflacijo in zaposlenostjo,
 - odnos med gospodarsko rastjo in enakostjo v razdelitvi.
- Rešitev, ki jo je predlagal Samuelson:

Družba mora imeti oblikovane preference pri distribuciji – tudi družba se zna obnašati racionalno. Za to sta potrebni naslednji predpostavki:

- potrošnik pove, koliko je zadovoljen:
 - potrošnik je normalen,
 - potrošnik ima definirane preference.
- če velja, da je dobrina A boljša kot dobrina B ter dobrina B boljša kot dobrina C, velja tudi, da je dobrina A boljša kot dobrina C.

V praksi ni tako, ker o družbeni preferenci odloča politika. Pri tem se soočimo z ekonomskim problemom volitev. Možni sistemi so:

- večinski sistem – ni Pareto učinkovit: npr. v 1. krogu se pomerijo kandidati A, B in C. A doseže 45%, B doseže 30% in C doseže 25%. V 2. krogu se pomerita samo kandidata A in B. Pri tem vsi volilci poraženega C namenijo svoj glas B, ki zmaga s 55%. V ZDA prihaja med obema nasprotnima strankama do zблиževanja programov, ker si prizadevajo dobiti volilce na sredini.

- sistem soglasja (veta) – učinkovit je, kadar se ne nahajamo na Pareto točki, tam pa postane neučinkovit, ker gre za teror manjšine nad večino. Doseženo soglasje zahteva veliko porabo časa. Nedoseženo soglasje onemogoča redistribucijo.

Arrowov izrek nemožnosti: do problemov prihaja, kadar imamo na izbiro 2 varianti, o katerih ciklično glasujemo (krožni vrstni red izbire):

- 1. krog: pomerita se A in B – vrstni red je A, C, B, zato zmaga A.
- 2. krog: pomerita se B in C – vrstni red je B, A, C, zato zmaga B.
- 3. krog: pomerita se A in C, vrstni red je C, B, A, zato zmaga C, kar je popolnoma paradoksalno, če je bil A boljši od B in B boljši od C, potem ne more biti C boljši od A, vendar je v realnem življenju to možno.

3. poglavje

UVOD V OBDAVČENJE

Ločimo:

(1) **davčne prihodke:**

- 1) *davki* – ne zagotavljajo nobene protistoritve,
- 2) *prispevki* – so namenski in posamezniku v zameno nudijo določene pravice.

(2) **nedavčne prihodke** – takse (pri nas okoli 10%).

3 glavna načela davčnega sistema so:

- (1) *pravičnost*,
- (2) *čim manjša izguba ekonomske učinkovitosti*,
- (3) *čim manjši administrativni stroški* pri pobiranju davkov.

Te načela so med seboj substitutivna (npr. čim bolj so davki ekonomsko učinkoviti, manj so pravični). Optimalen davek zagotavlja ravnotežje med davčnimi načeli.

Pravičnost ima 2 koncepta:

- horizontalna izenačenost – enake obravnavamo enako,
- vertikalna izenačenost – različne obravnavamo različno.

Davčni načeli pravičnosti sta:

- *načelo koristi*,
- *načelo ekonomske sposobnosti* – ekonomsko sposobnost posameznika kažejo:
 - *dohodek* – $Y = C + S$
Ali je pravično, da posameznika z istim dohodkom plačujeta iste davke, čeprav eden vse porabi, drugi pa vse privarčuje?
 - *potrošnja*,
 - *premoženje* – so pretekli prihranki. Pridobi se skozi dohodke, ki jih ne potrošimo, razen pri dedovanju. Problem pri davku na premoženje je, da premoženje ne zagotavlja nujno dohodka.

1. Osnovni davčni pojmi

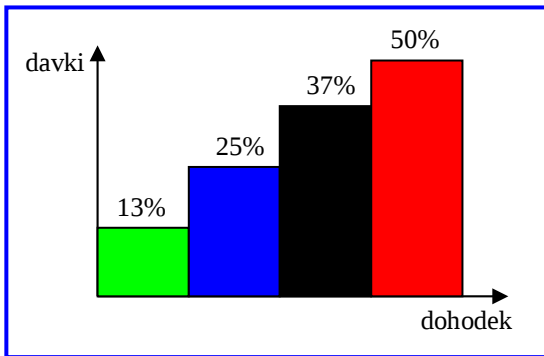
Davčna osnova = vrednost ali količina, na katero se aplicira davčna stopnja.

$$\text{Povprečna davčna stopnja (PDS)} = \frac{\text{celotni plačani davki}}{\text{davčna osnova}} = \frac{T}{X}$$

Povprečna davčna stopnja je pomembna z vidika redistribucije.

Mejna davčna stopnja = stopnja davka na dodatno enoto dohodka. Mejne davčne stopnje so različne glede na davčne razrede. Npr. od 1'600 enot plače se jih 1'000 obdavči s 13%, 600 pa s 25%. Najvišja mejna davčna stopnja v Sloveniji je 50%. Mejna davčna stopnja je pomembna za ekonomske odločitve, ali se posamezniku splača delati za dodaten zaslužek ali ne.

Graf davčnih razredov:

Če se povprečna davčna stopnja z naraščanjem dohodka znižuje, gre za **regresiven davek**, ki je nepravilčen.

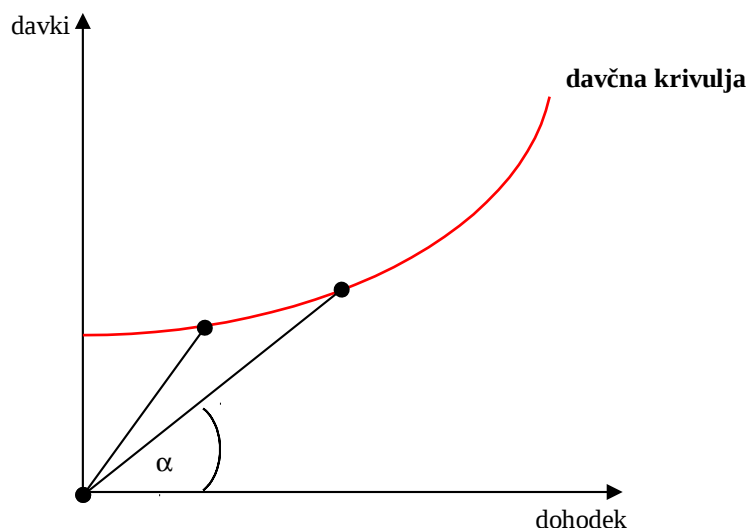
Če povprečna davčna stopnja z naraščanjem dohodka ostaja nespremenjena, gre za **proporci-onalni davek**.

Če se povprečna davčna stopnja z naraščanjem dohodka zvišuje, gre za **progressiven davek**.

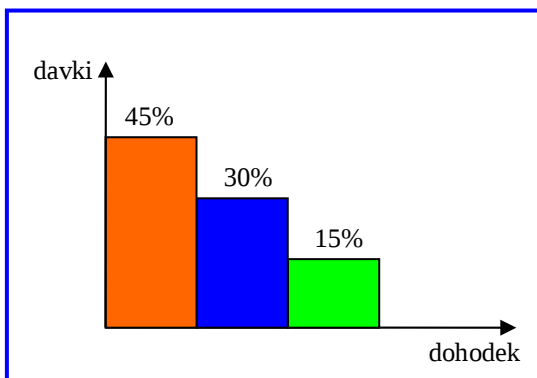
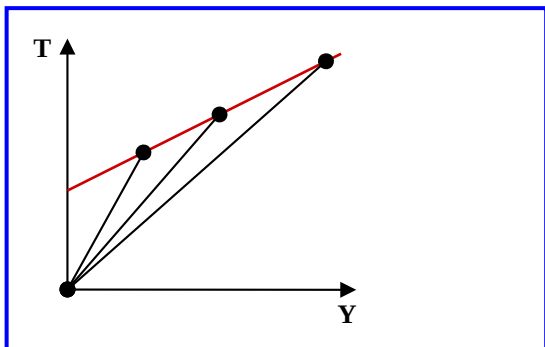
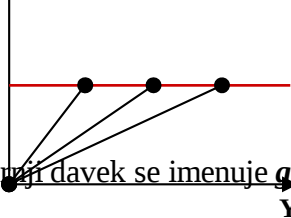
Grafični prikaz povprečne davčne stopnje:

Davčna krivulja kaže razmerje med davčno stopnjo in dohodom. Povprečno davčno stopnjo kaže naklon daljice ($\tan \alpha = \frac{T}{Y}$), ki povezuje koordinatno izhodišče z davčno krivuljo. Bolj ko je daljica strma, višja je povprečna davčna stopnja. Bolj ko je daljica položna, nižja je povprečna davčna stopnja. Na grafu je prikazan regresiven davek, ker postajajo z naraščanjem dohodka daljice vse bolj položne.

Graf regresivnega davka:

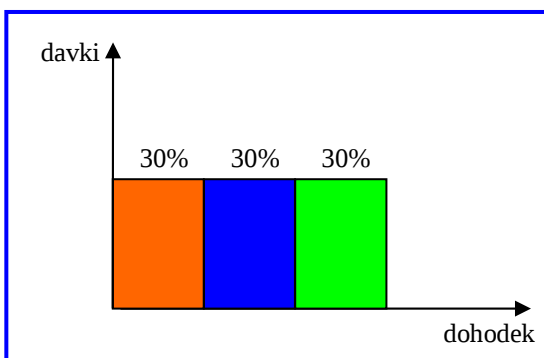
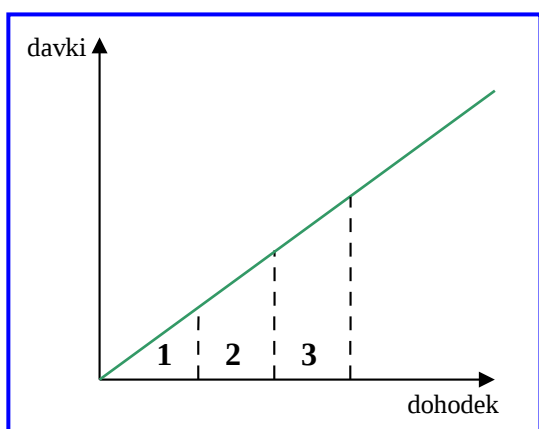

Zgorajni davek se imenuje **glavarina** – vsi plačajo enak znesek ne glede na dohodek.

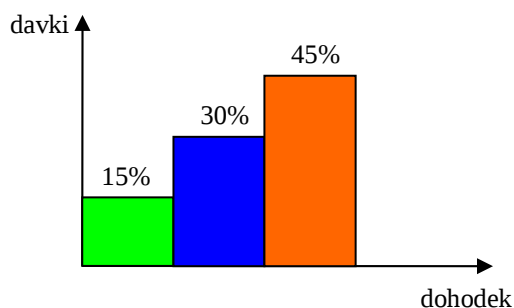
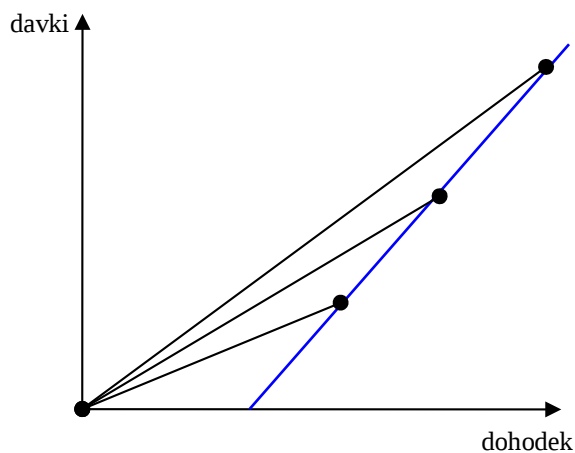
To je "običajen" regresivni davek – revnejši plačajo večji odstotek davka kot bogati.

Graf proporcionalnega davka:

Povprečna davčna stopnja je za vse razrede enaka. Ugotovimo jo po naklonu davčne krivulje.

Graf progresivnega davka:

Pri progresivnem davku ljudje, ki zaslužijo le do določene vsote dohodka, davka sploh ne plačajo. Takšni ljudje dobijo razliko od države (negativni davek ali subvencija).

Davčni izdatek = davek, ki se mu odpovemo zaradi uvedbe olajšav.

Neposredni ali direktni davek = davek, ki ga plača davčni zavezanec.

Posredni ali indirektni davek = davek, pri katerem je davčni zavezanec formalni zavezanec, breme davka pa nosi nekdo drug. Npr. trošarine na alkohol in tobak se pobirajo pri proizvajalcu in uvozniku. Davčna uprava pričakuje, da bodo ti breme prevalili na potrošnika, s tem da bodo zvišali cene alkohola in cigaret. Zato takšen davek trpijo potrošniki in ne zavezanci.

Subjektni davek = davek, pri katerem se zelo upoštevajo lastnosti davčnega zavezanca. Takšna davka sta *dohodnina* in davek na dediščino.

Objektni davek je davek, pri katerem se lastnosti davčnega zavezanca ne upoštevajo (DDV).

4. poglavje

DAVČNO PREVALJEVANJE, DAVČNA OBREMENITEV IN OPTIMALNI DAVKI

1. Davčno prevaljevanje

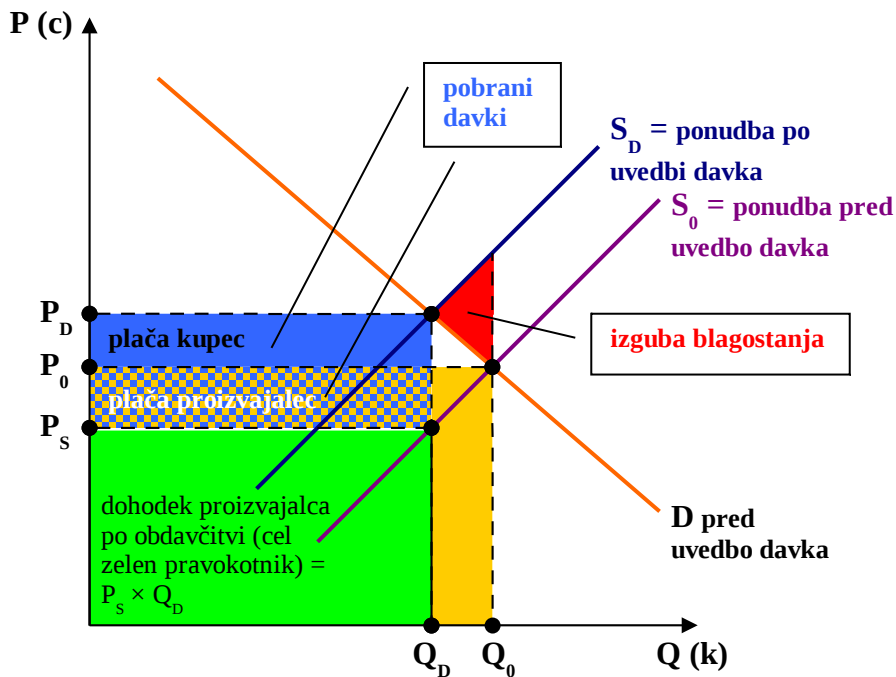
se nanaša na vprašanje, **kdo nosi davčno breme**. Pri tem gre za dva nosilca:

- (1) **zakonski davčni zavezanec** = oseba, ki jo zakon določa;
- (2) **ekonomski nosilec davkov** = oseba, ki realno nosi davčno breme.

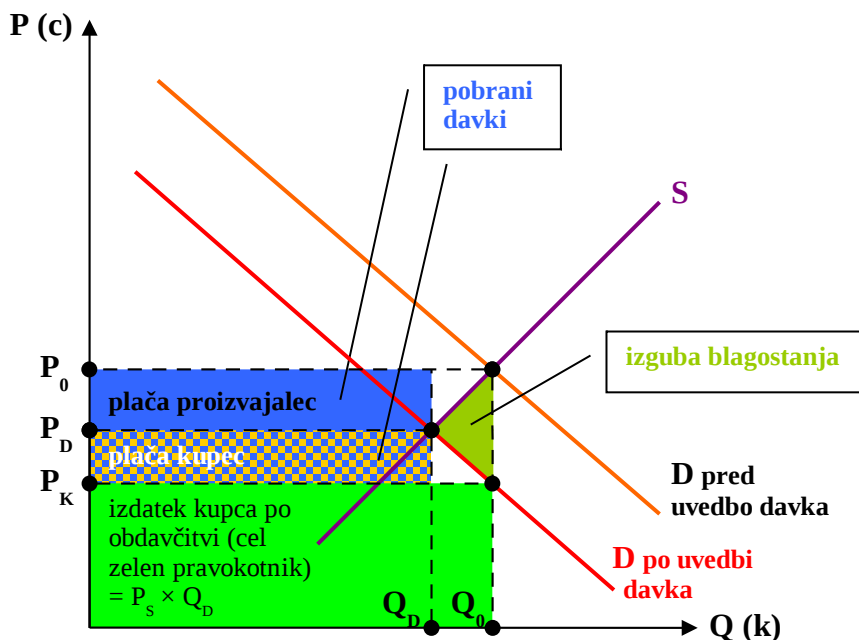
Davčno prevaljevanje je možno v 2 smeri:

- **NAPREJ** – davčni zavezanec (trгоvec, producent) prevali davek na svoje kupce;
- **NAZAJ** – davčni zavezanec prevali davek na svoje delavce (zmanjša plače) ali dobavitelja.

Parcialno tržno ravnovesje (gledamo le en trg):

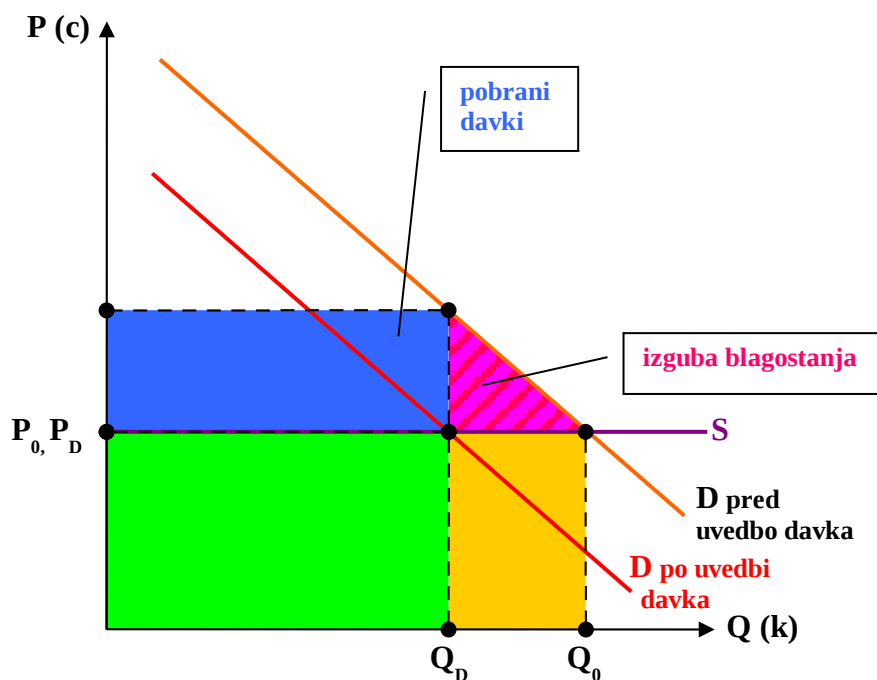
Pred uvedbo davka znašajo dohodki proizvajalca in izdatki kupca enako = $Q_0 \times P_0$ (grafično to predstavljajo rumeni, zeleni in črtkani pravokotnik). Po uvedbi davka, ki ga formalno plača proizvajalec (črtkani pravokotnik), ta cena dvigne, kar premakne krivuljo ponudbe. Njegov dohodek se zmanjša na $Q_D \times P_S$ (zeleni pravokotnik). Hkrati se izdatki kupca dvignejo na $Q_D \times P_D$ (zeleni, črtkani in modri pravokotnik) – kupec bi za isto količino moral plačati $Q_0 \times P_D$, vendar se zvišanju cene prilagodi z znižanjem količine na Q_D . Čeprav smo formalno obdavčili le proizvajalca, plačujeta davek oba – proizvajalec in kupec. Zvišanje cene s strani proizvajalca in znižanje količine s strani kupca pomeni izgubo blagostanja (rdeči trikotnik). Oba plačata davek tudi, če formalno obdavčimo le kupca.

Na enakem trgu je enak učinek, če obdavčimo proizvajalce ali kupce, ker za kupce cena naraste, za proizvajalce pa pade. Del blagostanja se vedno izgubi, del pa ga pobere država (da pridobi sredstva npr. za izobraževanje). Breme obdavčevanja nosita oba – kupec in proizvajalec. V kolikšnem deležu nosi eden izmed njiju breme obdavčenja, je odvisno od elastičnosti (nagiba) krivulj ponudbe in povpraševanja. Pri tem sta možna 2 posebna primera:

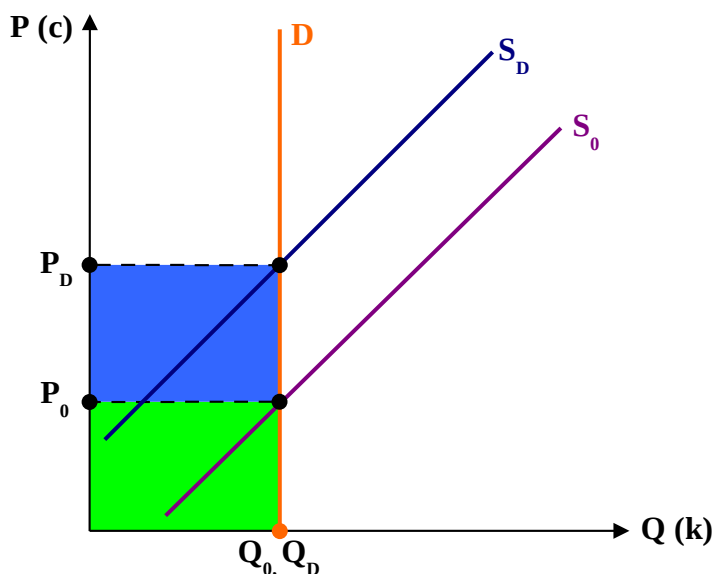
(1) Davek nosi potrošnik

1) **Pri popolnoma elastični ponudbi**

Krivulja ponudbe je popolnoma elastična (proizvajalci so pri tej ceni pripravljeni prodati neskončno količino dobrin). V Sloveniji med take dobrine spadajo mednarodni izdelki. Vse blagostanje je bilo pri potrošniku, zato ves davek nosi potrošnik, saj samo on izgubi blagostanje – potrošniku cene zrastejo, proizvajalcu pa ostanejo enake.

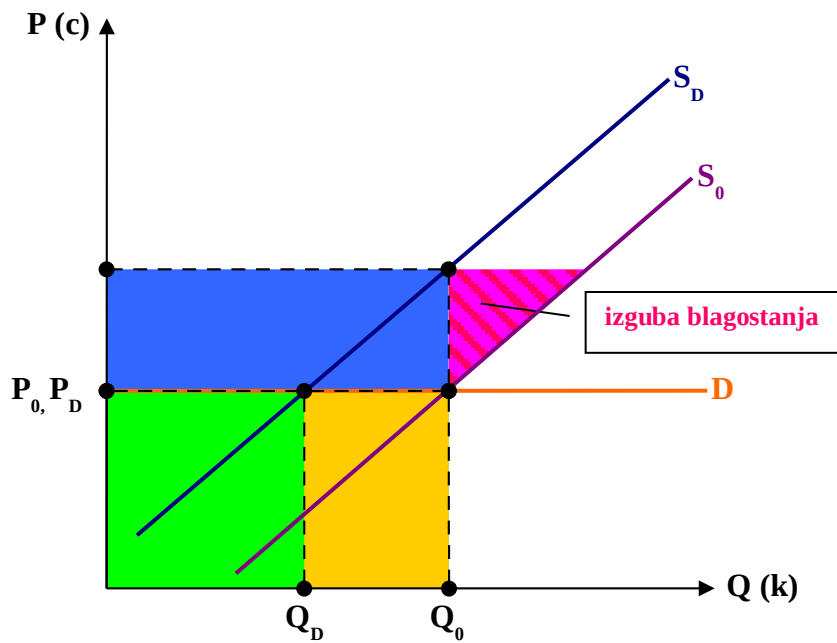
2) *Pri absolutno neelastičnem (togem) povpraševanju*

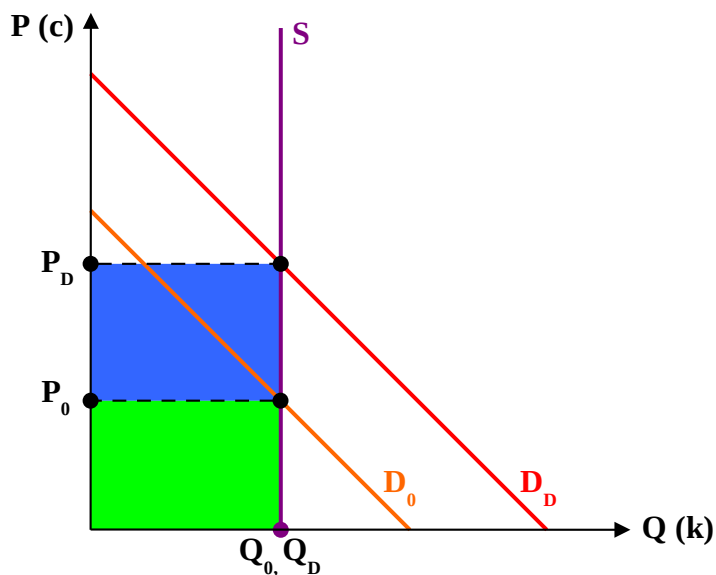
Če uvedemo davek, se cena za kupca dvigne, za proizvajalca pa ostane enaka, ker ves davek plača kupec. ***Bolj ko je kupec ali proizvajalec tog, večji delež davka nosi.***

(2) *Davek nosi proizvajalec*

1) *Pri popolnoma elastičnem povpraševanju*

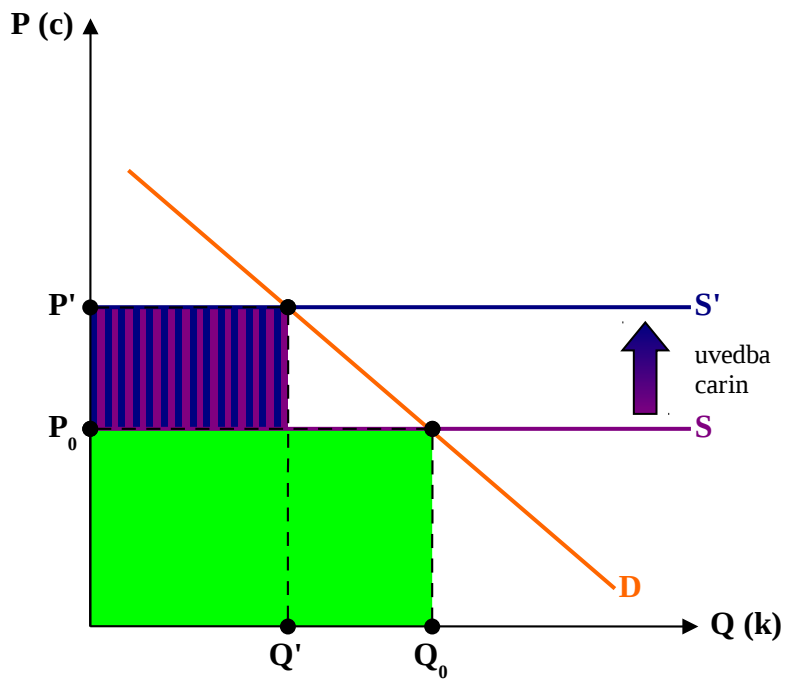

2) *Pri absolutno neelastični (togi) ponudbi*

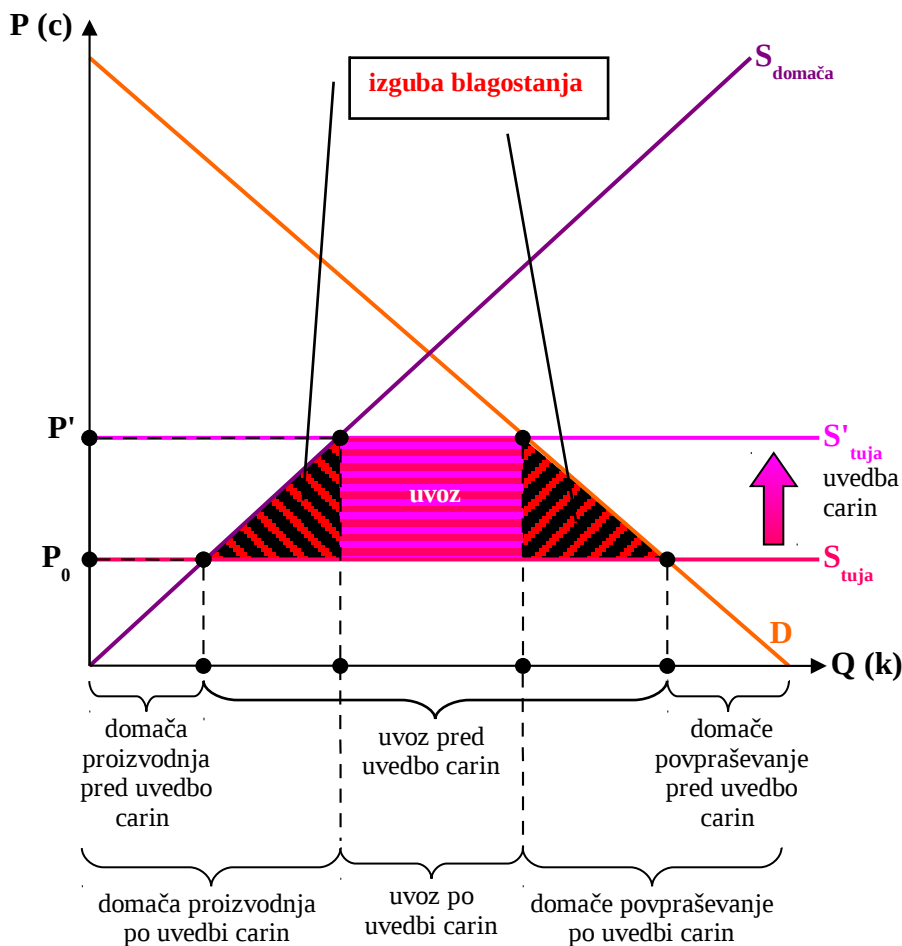

2. Problem carin

Carine so slabe za potrošnika, vendar jih kljub temu ohranjamo, ker manjka krivulja domačih proizvajalcev, ki so s carino na tuje proizvode na boljšem.

Primer z domačo proizvodnjo, ki jo zaščitimo z uvedbo carin:

Razlaga grafa:

- imamo domačo ponudbo in domače povpraševanje,
- imamo tujo ponudbo,
- nad nivojem tuje ponudbe domača ponudba ni konkurenčna, zato se vzdržuje s domačimi stroški in stečajno politiko,
- če uvedemo carine na tujo ponudbo, se krivulja S_{tuja} premakne navzgor, zato so domače cene višje pri enakem povpraševanju.

Rezultati uvedbe carin so:

- (1) domače cene so višje,
- (2) količine tujih ponudnikov se zmanjšajo,
- (3) domača proizvodnja se poveča,
- (4) uvoz se zmanjša.

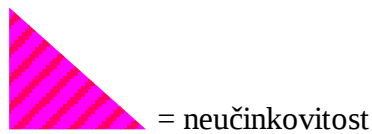
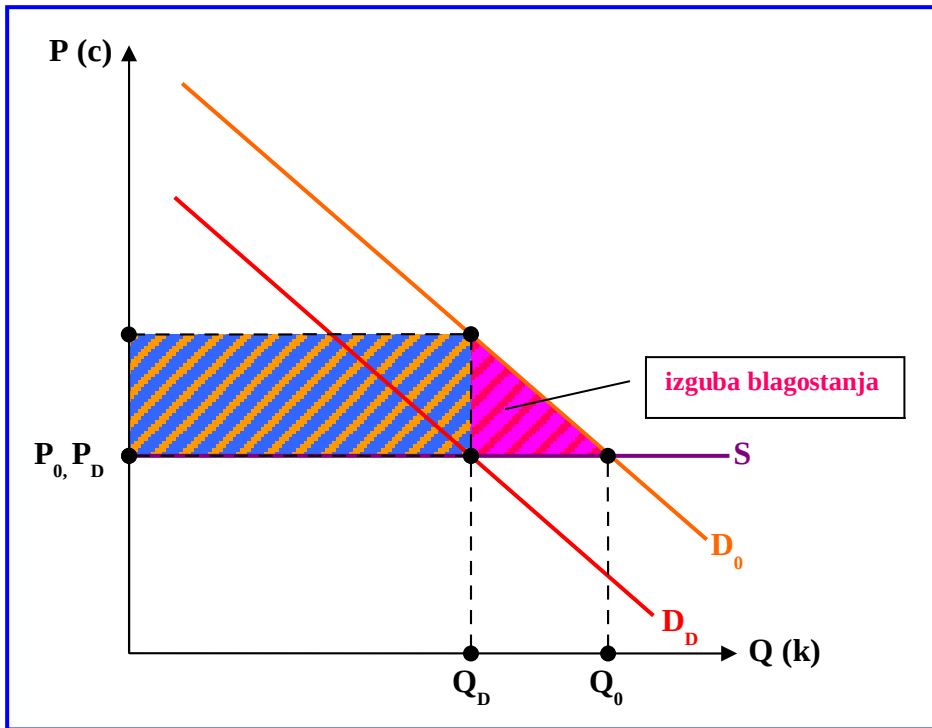
Carine v bistvu pomenijo obdavčitev uvoza.

Pri carinah imamo 2 izgubi blagostanja:

- (1) izguba, ker nam blago proizvajajo neučinkoviti proizvedenci (levi črtkani trikotnik na grafu);
- (2) izguba, ki izvira iz premajhne potrošnje (desni trikotnik na grafu).

4. Merjenje davčne neučinkovitosti

Davčno neučinkovitost merimo po tem, koliko so ljudje pripravljeni plačati, da se neučinkoviti davek odpravi. Npr.

Ljudje bi v tem primeru pristali na pavšalni davek, ki se ne pobira od proizvodov, temveč od direktno od ljudi. V tem primeru trikotnika neučinkovitosti ne bi bilo.

Efeki pri davkih so:

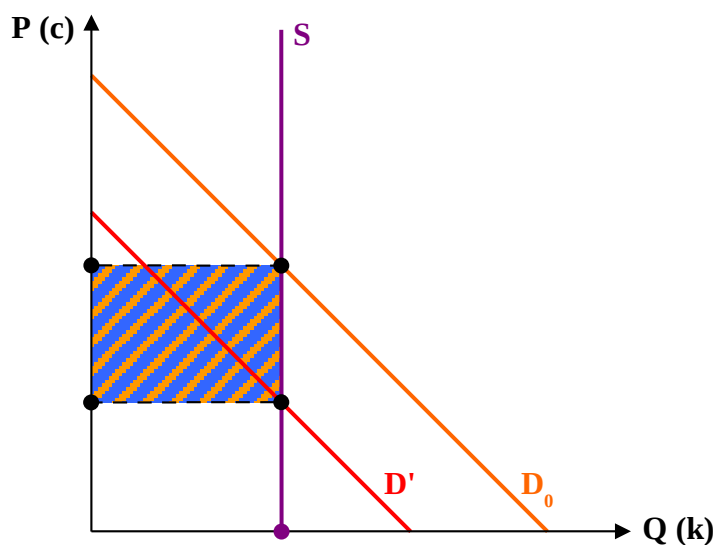
- (1) **DOHODKOVNI** efekt = učinek na redistribucijo;
- (2) **SUBSTITUCIJSKI** efekt = spremenijo se relativne cene, zato se spremeni obnašanje ljudi.

Pri pavšalnem davku ni substitucijskega efekta, ker se relativne cene ne spreminjajo.

Dober davek je davek, ki ima samo dohodkovni efekt. To sta pavšalni davek in glavarina.

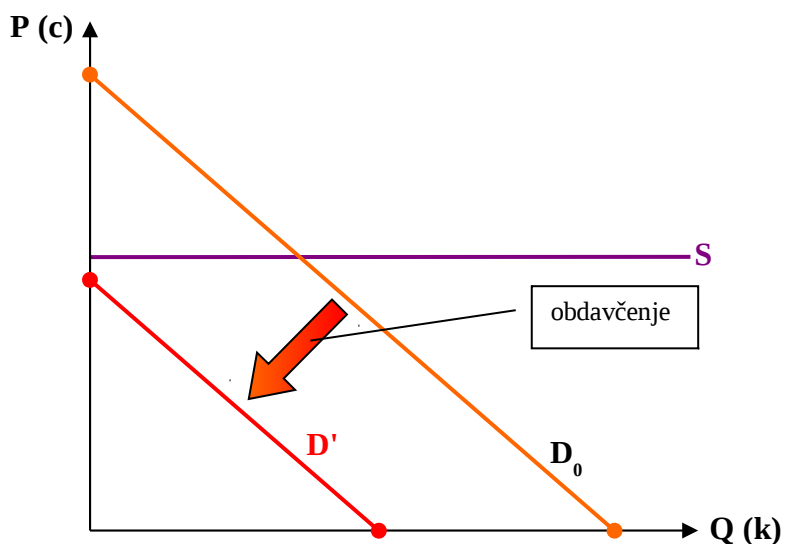
Efeki davkov na parcialnem trgu:

- GLAVARINA:

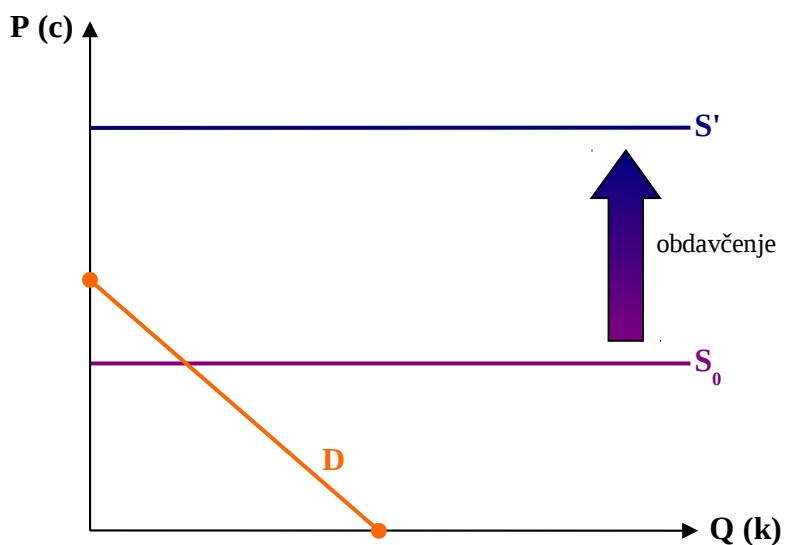
Pri glavarini ni substitucijskega efekta, vendar obstaja dohodkovni efekt. Zato je to dober davek.

- PROHIBITIVNI DAVEK (prikazan s premikom krivulje povpraševanja):

Substitucijski efekt je maksimalen – proizvoda ni več na trgu. Trg izgine, država ne pobere nič, količine ni. Dohodkovni efekt je 0. Zato je ta davek slab davek.

Prohibitivni davek lahko narišemo tudi tako (s premikom krivulje ponudbe):

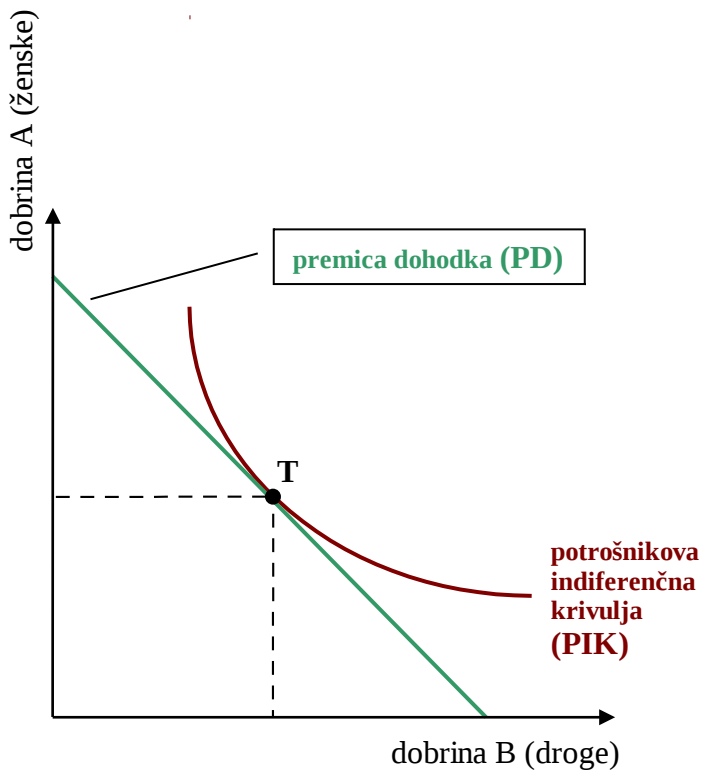
Tudi pri takšni obliki prohibitivnega davka je substitucijski efekt maksimalen, ker si produkta več nihče ne more privoščiti. Dohodkovni efekt je 0.

5. Substitucijski in dohodkovni efekt pri potrošniku

Na trgu obstajata 2 vrsti ravnotežja:

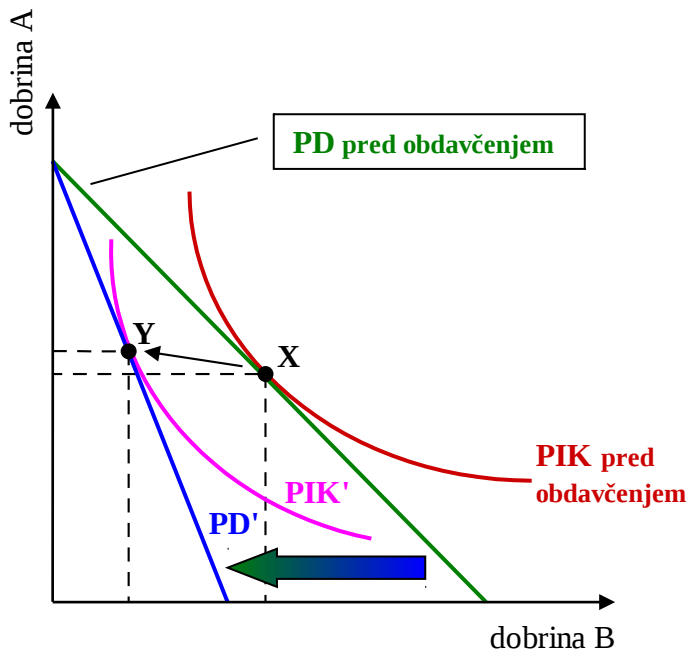
- parcialno tržno ravnotežje na celotnem trgu,
- potrošnikovo ravnotežje na ravni individualnega potrošnika.

Grafično potrošnikovo ravnotežje prikažemo tako:

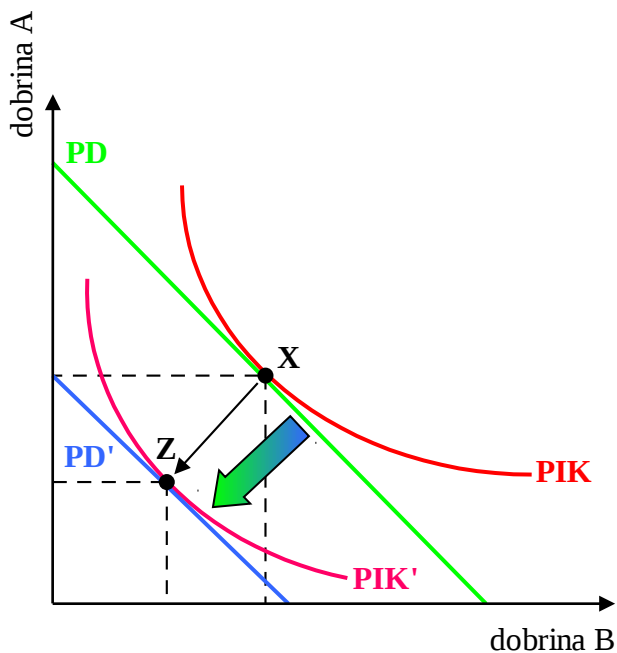
Razlaga grafa: potrošnik (npr. študent) ves svoj mesečni dohodek potroši za določeno kombinacijo dobrine A (ženske) in dobrine B (droge). Vse možne kombinacije pri danem dohodku prikazuje temno rdeča potrošnikova indiferenčna krivulja (PIK). V vsaki točki na tej krivulji je potrošnik enako zadovoljen. Če potrošnik razpolaga npr. s 100 enotami dohodka, lahko ves dohodek potroši le za ženske ali le za droge, lahko pa npr. potroši 20 enot za ženske in 80 za droge, itd. Povečevanje izdatkov za ženske (dobrina A) nujno zmanjša razpoložljive izdatke za droge (dobrina B) in obratno. Izbrano kombinacijo obeh dobrin prikazuje modro zelena premica dohodka (PD), ki je tangenta na potrošnikovo indiferenčno krivuljo. Naklon premice dohodka je odvisen od cene obeh dobrin in pri popolnoma ravnodušnem potrošniku prikazuje razmerje med ceno dobrine A in ceno dobrine B. V primeru na grafu potrošnik porabi približno enak del dohodka za obe dobrini, kar prikazuje točka T na indiferenčni krivulji in premici dohodka (pod kotom 45%).

5.1. Substitucijski efekt pri potrošniku

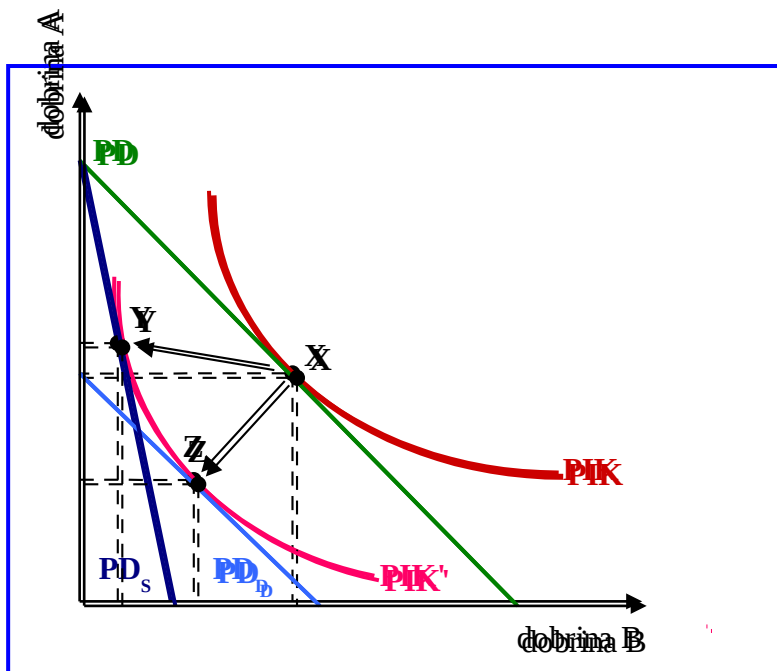
Uvedba davka na dobrino B povzroči relativno povečanje cene dobrine B, zato potrošnik zmanjša njeno količino (točka X se premakne v točko Y). Premica dohodka se premakne le v eno smer. Dohodkovnega efekta ni, ker ostane dohodek potrošnika nespremenjen.

5.2. Dohodkovni efekt pri potrošniku

Uvedba davka obdavčenje ne spremeni relativne cene dobrin, temveč le zmanjša razpoložljivi dohodek potrošnika (točka X se premakne v točko Z). Premico dohodka premaknemo vzporedno in ne spreminjamo njenega naklona.

5.3. Kateri davek je boljši?

Točki Y in Z se nahajata na isti indiferenčni krivulji (PIK'), vendar na različnih premicah dohodka. Svetlo modra PD_p prikazuje premico dohodka po dohodkovnem efektu obdavčenja, pri katerem se po obdavčenju NE spremeni razmerje med dobrinama A in B – do tega pride zato, ker smo obdavčili dohodek potrošnikov.

Temno modra PD_s prikazuje premico dohodka po substitucijskem efektu obdavčenja, pri katerem se po obdavčenju spremeni razmerje med dobrinama A in B – do tega pride zato, ker smo obdavčili dobrino B in tako zvišali njeno ceno, nismo pa spreminjali dohodka potrošnikov. Na takšno obdavčenje se potrošnik odzove tako, da kupuje manj dobrine B.

Točki Y in Z predstavljata za posameznika enako blagostanja, ker se nahajata na isti indiferenčni krivulji. Vendar v točki Z država pobere več davka, ker obdavčenje dohodka ne spremeni razmerja med dobrinami.

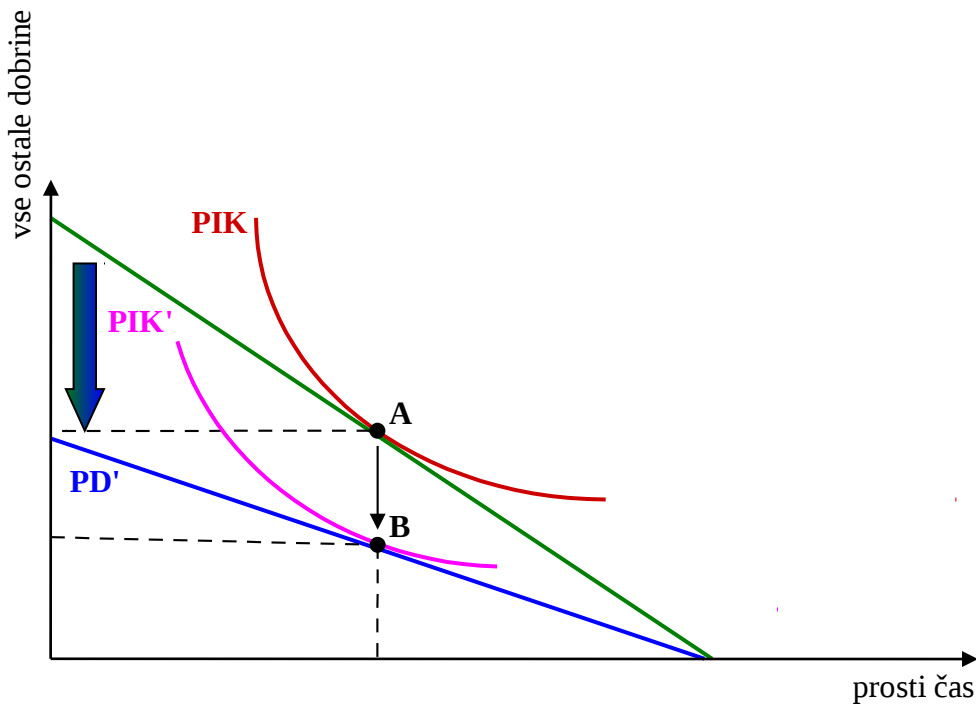
Pavšalni davek je davek, pri katerem ostane potrošnik na enaki krivulji blagostanja (indiferenčnosti) in ima samo dohodkovni efekt.

5.4. Substitucijski efekt prostega časa

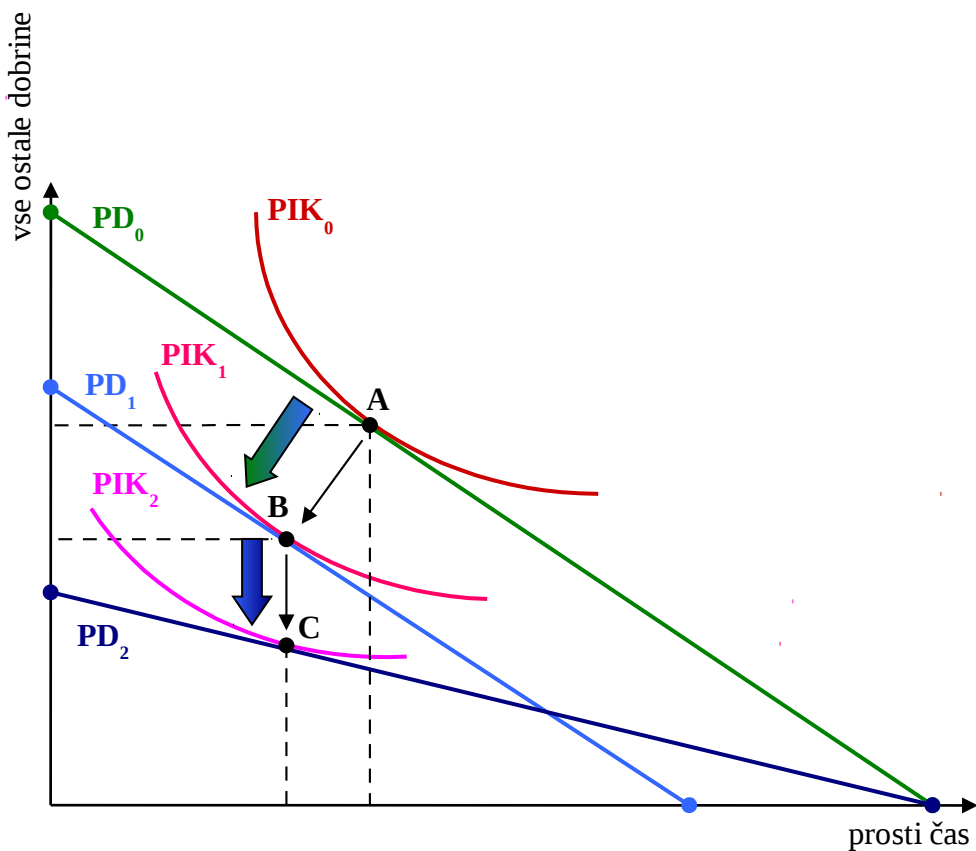
Obstaja dobrina, ki je ni možno obdavčiti – **PROSTI ČAS** (odvisen je od ponudbe dela). Tako se lahko zgodi, da pride pri obdavčenju vseh dobrin (= obdavčenje dohodka) do močnega substitucijskega efekta s prostim časom, ki je relativno poceni, saj ga ni možno obdavčiti. Posledica spremembe relativnih cen med prostim časom in ostalimi dobrinami, je manjše blagostanje potrošnika (indiferenčna krivulja se premakne na nižji položaj).

Večino dohodka pridobijo ljudje z delom, zato obdavčenje dohodka povzroči distorzije med prostim časom in delom. Glej grafe na naslednji strani.

Graf substitucije med prostim časom in ostalimi dobrinami:

V točki **A** imamo manj prostega časa in več dela. V točki **B** imamo manj dela in več prostega časa. Grafični prikaz *distorzije med delom in prostim časom*:

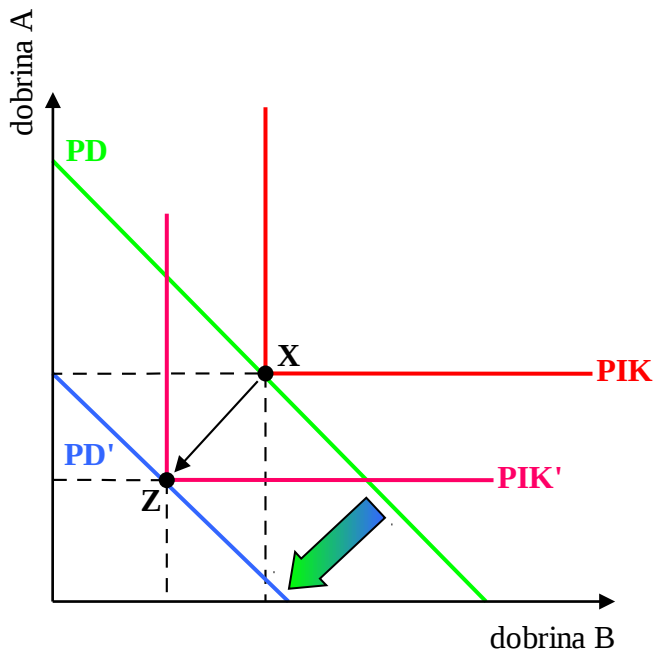

Obdavčenje dohodka (kar pomeni v bistvu enakomerno obdavčenje vseh dobrin, razen pro-stega časa), povzroči najprej premik temno zelene premice dohodka PD_0 (tangenta na PIK_0 v točki **A**) v vzporedno svetlo modro premico dohodka PD_1 (tangenta na PIK_1 v točki **B**). Vendar se z obdavčenjem dela

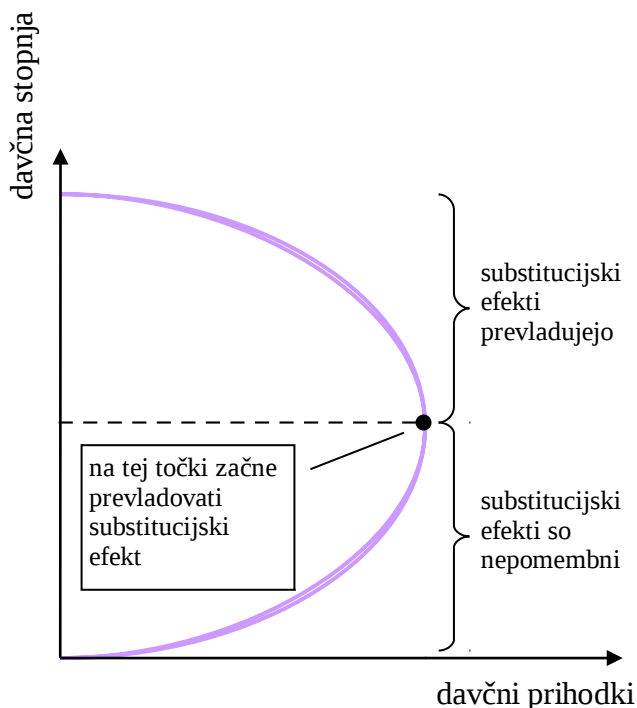
relativno poveča vrednost prostega časa, zato ljudje delajo manj in pride do močnega substitucijskega efekta med delom in prostim časom – svetlo modra premica dohodka PD_1 se spremeni v temno modro premico dohodka PD_2 (tangenta na PIK_2 v točki C). Večinoma se obdavčuje dohodek, pridobljen z delom. Pri tem ne prihaja do distorzij med samimi dobrinami, prihaja pa do distorzij med delom in prostim časom.

5.5. Lafferjeva krivulja

Stopnja substitucijskih učinkov je odvisni od oblike indiferenčnih krivulj. Če je indiferenčna krivulja premica, kar pomeni, da je enaka premici dohodka, potem prihaja le do substitucijskih učinkov. Če pa je indiferenčna krivulja oglata, prihaja le do dohodkovnih učinkov (graf).

Lafferjeva krivulja nam kaže naraščanje substitucijskih učinkov v odvisnosti od davčne stopnje. Pri določeni davčni stopnji substitucijski učinki prevladajo v tolikšni meri, da je pobranih davkov manj.

Pomembno je, da država pravilno oceni, kje na Lafferjevi krivulji se nahajajo substitucijski učinki. Če to naredi napačno, bo njeno obdavčenje neučinkovito. Prevlada substitucijskega efekta pomeni, da ljudje v tolikšni meri spremenijo dejavnost, da je pobranih davkov manj.

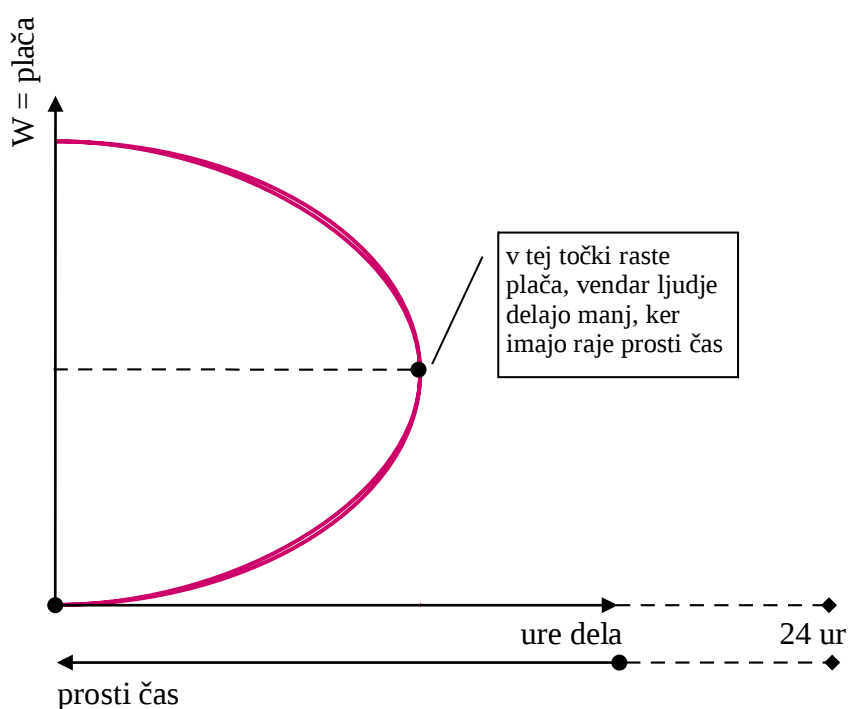
Splača se obdavčevati dobrine, ki imajo majhno substitucijo.

Močne substitucijske učinke imajo:

- *selektivni davek* – obdavčenje je različno glede na osebe, vrsto dobrin, itd. Splošni davek z enotno davčno stopnjo brez razlikovanja je boljši.
- *potrošnja* — *prosti čas*,
- *sedanja potrošnja* — *bodoča potrošnja* (varčevanje).
- *obdavčevanje dobičkov v podjetjih* – podjetja se financirajo raje s krediti kot z delnicami, ker je to za njih ceneje. Z izdajo delnic morajo namreč plačati dividende delničarjem in obdavčitev državi, pri čemer morajo biti dividende višje od obresti, ki bi jih delničar dobil, če bi svoj denar vložil v banko. Če pa se podjetja financirajo s krediti, morajo nanje plačati obresti, ki se štejejo kot strošek in niso obdavčene.

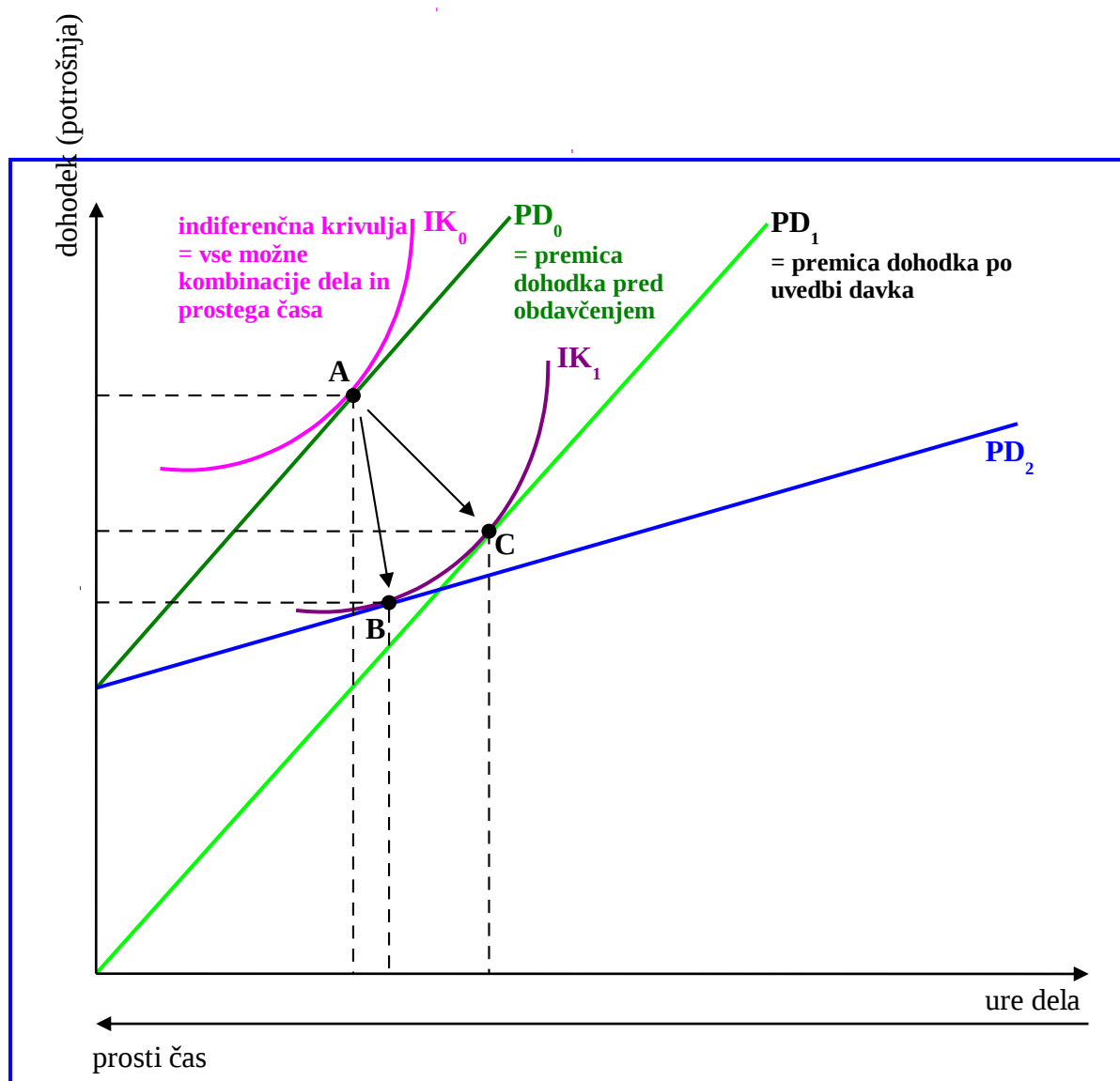
5.6. Obdavčenje dohodkov, ekonomska učinkovitost in ponudba dela

Graf ponudbe dela pri posamezniku:

Če ne bi bilo substitucijskih učinkov pri ponudbi dela, bi obdavčili samo dohodek. Vendar se ponudba dela zelo spreminja (delo na domu, siva ekonomija, popoldanska služba) in ima lahko močne substitucijske učinke.

Po uvedbi davka se na zgornjem delu krivulje ure dela povečajo, ker se plača zniža, zato ljudje več delajo za isto plačo, na spodnjem delu krivulje pa se ure dela zmanjšajo (??? – *ne vem, če je prav*). Na spodnjem delu krivulje je velik efekt substitucije, na zgornjem delu pa je velik efekt dohodka.

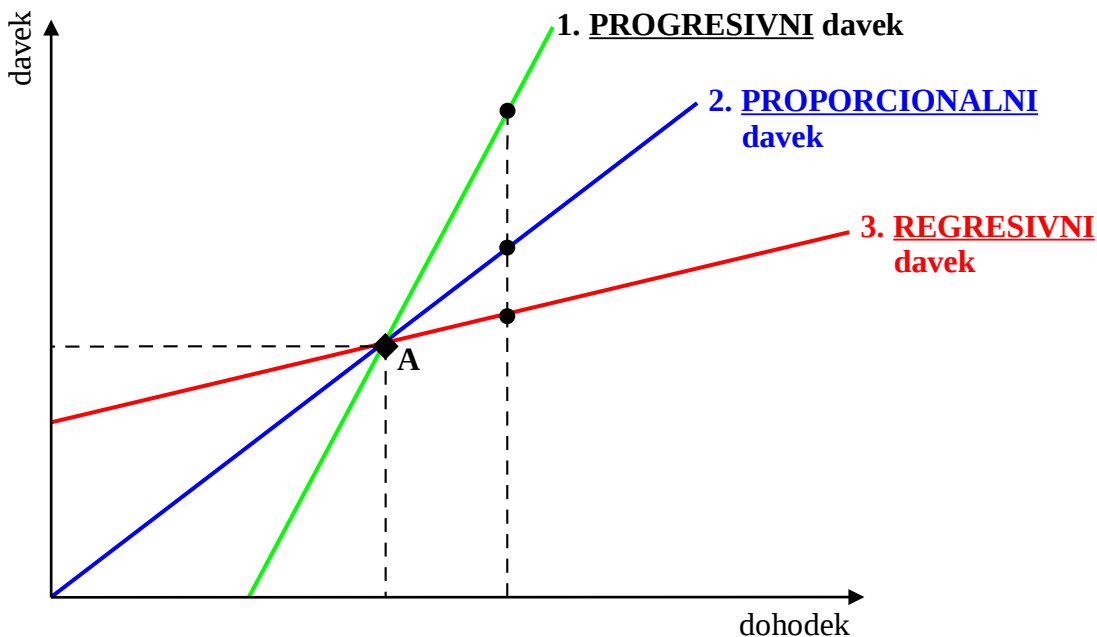

Davek, s katerim premaknemo temno zeleno premico dohodka PD_0 v vzporedno svetlo zeleno premico dohodka PD_1 , je boljši, ker država več pobere in je posameznik na istem glede prostega časa (premik iz točke A v točko C). Če pa država z davkom premakne temno zeleno premico dohodka v modro premico dohodka PD_2 , bo posameznik zato, da bo ostal na isti indiferenčni krivulji IK_1 , zmanjšal količino dela, ker je prosti čas postal relativno vrednejši. To je treba upoštevati pri obdavčevanju, ker je najlažje obdavčevati plače.

Optimalen davek je tisti, ki ima naslednje 3 lastnosti:

- ekonomsko učinkovitost,
- pravičnost,
- čim nižje administrativne stroške.

Te 3 sestavine so med seboj obratno sorazmerne.

Pri regresivnem davku se ob povečanju dohodka davek zelo malo poveča, pri proporcionalnem se poveča za nekoliko več, pri progresivnem pa za največ. Progresivni davek najbolj vpliva na obnašanje ljudi (ima največji substitucijski učinek), medtem ko ima regresivni davek najmanjši substitucijski učinek. Boljši ko je davek z vidika pravičnosti, slabši je z vidika ekonomske učinkovitosti.

Pravičnost:	Učinkovitost:
1. progresivni	1. regresivni
2. proporcionalni	2. proporcionalni
3. regresivni	3. progresivni

5. poglavje JAVNE FINANCE V SLOVENIJI

V Sloveniji imamo 4 javnofinančne blagajne:

- (1) **DRŽAVNI PRORAČUN** – 45%
- (2) **OBČINSKI PRORAČUN** – 10%
- (3) **ZZZS** = *Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije* – 15%
- (4) **ZPIZ** = *Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje* – 30%

1. Državni proračun

Državni proračun ima 3 bilance – A, B, C:

A. Bilanca prihodkov in odhodkov

Prihodki:	Odhodki:
1. tekoči prihodki: DAVKI	1. tekoči odhodki: namenjeni za porabo v tekočem letu
2. kapitalski prihodki: PRODAJA PREMOŽENJA	2. investicijski odhodki: namenjeni za porabo več kot v 1 letu
3. prejete donacije	3. tekoči transferji
4. transferni prihodki iz drugih javnih blagajn	4. investicijski transferji

V A bilanci se nahaja primarni primanjkljaj – odhodki presegajo prihodke.

B. Račun kapitalskih terjatev in naložb

Sem spadajo dani krediti države (npr. državna posojila podjetjem) in deleži države v podjetjih (v Petrolu, NLB, Zavarovalnici Triglav, itd.).

Prihodki:	Odhodki:
1. Prejeta vračila danih posojil	1. Dana posojila
2. Prejeta sredstva iz naslova prodanih kapitalskih deležev države	2. Povečanje kapitalskih deležev države v podjetjih in finančnih institucijah

C. Račun financiranja države

Sem spada vse, kar si država izposoja in dolguje.

Prihodki:	Odhodki:
1. Najeti DOMAČI IN TUJI KREDITI	1. ODPLAČILA glavnice in tujih KREDITOV
2. Sredstva, pridobljena z izdajo VREDNOSTNIH PAPIRJEV	2. ODPLAČILA izdanih VREDNOSTNIH PAPIRJEV

Javne finance temeljijo na *konceptu denarnega toka* = plačane realizacije. Poslovne finance temeljijo na konceptu obračunane realizacije (npr. trgovec obračuna DDV, ko izstavi račun, plača pa ga šele potem). KONSOLIDIRANE BILANCE – medsebojne transakcije se ne upoštevajo (npr. država da transfer ZPIZ, ki da transfer naprej za pokojnine).

Javnofinančna blagajna predstavlja 45% GDP. Od tega je:

Prihodki:	Odhodki:
15% DDV in trošarine	9.6% plače in drugi izdatki zaposlenim
6.4% dohodnina	6% transferji posameznikom in gospodinjstvom
14% prispevki za socialno varnost	8% izdatki za blago in storitve

Javnofinančni primanjkljaj znaša **1%** GDP vsako leto.

Zakon o javnih financah deli uporabnike proračuna:

- (1) **Neposredni uporabniki** državnega in občinskih proračunov:
 - 1) državni in občinski organi ter ožji deli občin,
- (2) **Posredni uporabniki**:
 - 1) javni zavodi,
 - 2) javni skladi,
 - 3) agencije, katerih ustanovitelj je država ali občina.Z vključitvijo v EU bo posrednih uporabnikov proračuna vedno manj.
- (3) **ZPIZ** in **ZZZS**
- (4) **Druge pravne osebe javnega sektorja**:
 - 1) javni gospodarski zavodi,
 - 2) javna podjetja,
 - 3) druge pravne osebe, v katerih ima država ali občina odločujoč vpliv na upravljanje.

Glede neposrednih in posrednih uporabnikov ter ZPIZ in ZZZS je zakon zelo natančen. Glede drugih pravnih oseb javnega sektorja ureja le zadolževanje.

Proračunska načela, na katerih temelji finančno poslovanje:

- (1) **Načelo makroekonomske stabilnosti** – upoštevati je treba, da ima proračunski primanjkljaj zelo pomemben (negativen) vpliv na razvoj in stabilnost gospodarstva, zato mora biti čim manjši.
- (2) **Načelo varčnosti** (HA-HA!) – sredstva proračuna se uporabljajo za financiranje države in občinskih organov pri izvajanju njihov nalog in drugih zadev, opredeljenih z zakoni.
- (3) **Načelo učinkovitosti in gospodarnosti z danimi sredstvi** – z določenimi sredstvi je treba doseči maksimum.
- (4) **Načelo analize stroškov in koristi** – ukrepe, ki imajo pomembne finančne posledice, je treba utemeljiti.
- (5) **Načelo proračunskega ravnotežja** – prejemki in izdatki proračuna morajo biti uravnoteženi. To velja za vsako bilanco posebej (v A računu ne sme biti negativnega salda, če ga slučajno pozitivni saldo iz B računa pokrije).

- (6) Načelo popolnosti proračuna – v proračunu se izkazujejo vsi prejemki države in občin ter vsi izdatki države in občin.
- (7) Načelo bruto proračuna – prejemki in izdatki se izkazujejo v polnem obsegu brez medse-bojnega obračunavanja.
- (8) Načelo celovitega pokrivanja (načelo nevezanosti prihodkov in odhodkov) – davki grede za splošno financiranje proračuna, njihov namen ni določen. Prihodki niso namenjeni za točno določene odhodke. Ves denar se pobere in nato razdeli.
- (9) Načelo enoletnosti proračuna
- (10) Načelo predhodne potrditve – proračun sprejme državni zbor pred začetkom leta, na kate-rega se nanaša.

Zakon o javnih financah (ZJF) ureja **POSTOPEK PRORAČUNA**:

- 1. faza: priprava predloga proračuna – vladna funkcija,
- 2. faza: sprejemanje predloga proračuna – parlamentarna funkcija,
- 3. faza: izvrševanje proračuna – posamezni proračunski uporabniki,
- 4. faza: poročanje in nadzor nad izvrševanjem proračuna – računsko sodišče (to funkcijo ureja ZJF le delno, večino ureja Zakon o računskem sodišču).

Sestava proračuna:

- (1) SPLOŠNI DEL – bilanca A, B, C za vse porabnike skupaj,
- (2) POSEBNI DEL – bilanca A, B, C za vsakega porabnika posebej,
- (3) NAČRT RAZVOJNIH PROGRAMOV – naloge uporabnikov za naslednja 4 leta.

Proračunski memorandum je načrt vlade, ki pove, kaj bo vlada delala. Predstavlja osnovo za pripravo finančnih načrtov.

V predlogu proračuna je treba finančne načrte obrazložiti Državnemu zboru.

Državni zbor in sodišča so samostojni, zato si sami naredijo finančni načrt.

Proračunski načrt vlade gre v parlament, ki ga potrdi ali ne. Postopek ima več faz, možna so vlaganja amandmajev.

Roki za sprejemanje proračuna:

- proračunski memorandum naj bi se pripravil za konec aprila,
- če DZ ne sprejme proračuna, vlada sprejme začasno financiranje, ki lahko traja največ 3 mesece. V času začasnega financiranja se ne sme zaposlovati novih ljudi v javnem sektorju.

Če se med letom ugotovi, da proračun ni dovolj visok, sledi rebalans proračuna.

Za slabe čase sta:

- (1) proračunska rezerva – omejena na 1.5% prihodkov A bilance,
- (2) splošna proračunska rezervacija – za izdatke, ki niso planirani, največ 0.5% prihodkov.

Za uporabo rezerv nad 2% mora DZ sprejeti poseben zakon.

1.1. Prodaja državnega ali občinskega premoženja

Ureja jo § 80 ZFJ.

Premoženje je ponavadi večje do letnih dohodkov. Najprej je treba pripraviti letni program prodaje premoženja države. Premoženje države je:

- stvarno:
 - premičnine,
 - nepremičnine.
- finančno:
 - delnice in kapitalski deleži v podjetjih,
 - terjatve.

V programu prodaje premoženja je treba naštetih vse premoženje, ki se bo prodalo. Vsako premoženje mora imeti program prodaje, v katerem je treba navesti:

- (1) pravni temelj,
- (2) opis predmeta,
- (3) opredelitev metod prodaje,
- (4) cilje prodaje – cena in drugi razvojni cilji.

Cilji so povezani z metodami – za dosego določenega cilja je potrebno izbrati različne metode.

Metode prodaje premoženja – metode so **licitacijske**:

(1) Enofazne metode:

Potek enofazne metode: najprej sprejmemo program, nato ustanovimo komisijo, ki izvaja postopek prodaje. Pred postopkom prodaje imamo pripravljala dejanja:

- cenitev – ocenimo premoženje,
 - skrbni pregled predmeta prodaje – pravni, finančni, organizacijski pregled.
- 1) javna dražba – je javna prodaja pod vnaprej objavljenimi pogoji, pri kateri je pogodba o nakupu sklenjena s ponudnikom, ki ponudi najvišjo ceno nad izklicno ceno. Edini kriterij je cena. Ta metoda je primerna predvsem za nepremičnine. Količina je fiksna, cena pa se spreminja. Če na stvari obstaja predkupna pravica, ima, preden stvar kupi najuspešnejši dražitelj, pravico kupiti kupec s predkupno pravico za isto ceno.
- 2) javna ponudba – cena je **fiksna**. Če je premalo kupcev, ostane del stvari neprodan. Če je kupcev preveč, lahko stvar proporcionalno razdelimo ali kupce razdelimo po vrstnem redu. Cena je fiksna, količina pa se spreminja glede na povpraševanje kupcev. Ta metoda je najprimernejša za prodajo istovrstnih predmetov.

(2) Dvofazne metode:

- 3) javno zbiranje ponudb – kupci pošiljajo ponudbe. Vključena je cena in drugi razvojni kriteriji. Postopek poteka dvofazno:
- zbiranje nezavezujočih ponudb – pri tem se zreducira nezanimive ponudbe,
 - zbiranje zavezujočih ponudb – po izločitvi nezanimivih ponudb se usmeri na naj-bolj perspektivne ponudbe.
- Ko se sklene zavezujočo ponudbo, se s ponudnikom še pogaja. Ta metoda je najprimernejša za podjetja.

1.2. Proračunski in javni skladi

Proračunski sklad ni pravna oseba, temveč je evidenčni račun v proračunu, ki ga odpre država ali občina za ločeno vodenje prejemkov in izdatkov za uresničevanje posebnega namena. Neporabljeni sredstva ostanejo za isti namen.

Javni skladi so pravne osebe javnega prava, ki razpolagajo s premoženjem, ki ga je država ali občina ustanovila za uresničevanje določenega javnega interesa. Javni skladi odgovarjajo za svoje obveznosti z vsem svojim premoženjem. Ustanovitelj ne odgovarja za obveznosti sklada.

Premoženje javnega sklada se pojavlja v 2 oblikah:

- (1) namensko premoženje – premoženje, ki ga je ustanovitelj namenil za doseganje interesa javnega sklada;
- (2) sredstva za delo – sem spadajo plače in materialni stroški. Zagotoviti jih mora ustanovitelj iz drugih virov.

Oblike javnih skladov so:

- (1) Javni finančni sklad – njegov namen je spodbujanje razvoja na določenem področju. Pri tem daje kredite in poročstva.
- (2) Javni nepremičninski sklad.
- (3) Javna ustanova – ima namen vzpodbujati razvoj na posameznih področjih s podeljevanjem nagrad, štipendij in drugih nepovratnih sredstev.

Upravljanje javnih skladov:

- (1) Ločitev namenskega in nenamenskega premoženja za delo javnega sklada.
- (2) Ohranitev vrednosti in naložb namenskega premoženja (depoziti v bankah, vrednostni papirji države, delnice, s katerimi se trguje na borzah).
- (3) Zadolževanje – do 10% namenskega premoženja.
- (4) Posebne določbe za tveganja v javnih finančnih skladih – s spremljanjem in ocenjevanjem dolžnikove kreditne sposobnosti je treba obvladovati kreditno tveganje in oblikovati rezerve (podobno bančnim zavarovanjem kreditov).

Upravljanje poteka prek uprave in nadzornega sveta. Predsednik nadzornega sveta je področno pristojni minister.

Javni sklad preneha:

- s potekom časa, če je bil ustanovljen za določen čas,
- z odločitvijo ustanovitelja,

- s stečajem.

1.3. Dohodnina (davek od dohodka fizičnih oseb)

Viri dohodnine so:

- (1) osebni prejemki:
 - 1) plače (glavni viri),
 - 2) dohodki iz pogodb o delu – 10% je priznanih stroškov,
 - 3) pokojnine.
- (2) dohodki iz kmetijstva – normativno se določijo na osnovi katastrskega dohodka,
- (3) dohodki iz dejavnosti (zasebne dejavnosti),
- (4) dohodki iz kapitala (kapitalski dobički) – obdavčeni so le realizirani kapitalski dobički (treba je prodati delnico s profitom). Nerealizirani kapitalski dobički (prodaja delnice z izgubo) niso obdavčeni. Davčno osnovo dobimo tako, da nabavno ceno delnice odštejemo od prodajne. Prodaja delnic v daljšem času kot 3 leta po njihovem nakupu ni obdavčena.
- (5) dohodki iz premoženja (obresti, dividende, najemnine),
- (6) dohodki iz premoženjskih pravic (avtorske pravice) – odšteje se 40% normiranih stroškov.

Uveljavljena je stopničasta progresija (davčna lestvica) To pomeni, da je del dohodka obdavčen po nižji davčni stopnji, presežni del po malo višji, presežni del presežnega dela po še višji, itd. (npr. na prvih 100'000 SIT plačamo 17%, na drugih 100'000 SIT plačamo 35%, na tretjih 100'000 SIT 37% in na zadnjih 50'000 SIT 40% – davek bo torej znašal 17'000 + 35'000 + 37'000 + 20'000 = 109'000 SIT pri dohodku 350'000 SIT). Davčni razredi so v odvisnosti od povprečne letne bruto plače (PLBP):

1. davčni razred: 0 – 50% PLBP, obdavčenost 17% dohodka,
2. davčni razred: 50 – 100% PLBP, obdavčenost 35% dohodka,
3. davčni razred: 100 – 150% PLBP, obdavčenost 37% dohodka,
4. davčni razred: 150 – 200% PLBP, obdavčenost 40% dohodka,
5. davčni razred: 200 – 300% PLBP, obdavčenost 45% dohodka,
6. davčni razred: 300% PLBP – Bill Gates (neomejeno), obdavčenost 50% dohodka.

Kdor je v 6. razredu, ima povprečno davčno stopnjo manjšo od 50%.

Davčna lestvica se NE spreminja glede na indeks življenjskih stroškov.

Olajšave so:

- standardne olajšave – enake so za vse fizične osebe in niso odvisne od dohodka posameznika:
 - splošna osebna olajšava – velja za vse: 11% PLBP (to pomeni, da tistim, ki ne zaslužijo niti 11% PLBP, sploh ni treba plačati davka),
 - posebne socialne olajšave:
 - študenti – 40% PLBP študentske olajšave + 11% PLBP splošne olajšave = 51% PLBP (za toliko lahko delamo pri študentskem servisu, da nam ni treba plačati dohodnine).
 - starejši – 8% PLBP olajšave za starejše + 11% splošne olajšave = 19%.
 - invalidi – 100% PLBP olajšave za invalide + 11% splošne olajšave = 111%.
 - olajšave na vzdrževane družinske člane – za prvega vzdrževanega člana 10%, za vsakega nadaljnjega se olajšava poveča za 5%, npr. 4 vzdrževani otroci: 10% + 15% + 20% + 25% = 70% PLBP.
- nestandardne olajšave – odvisne so od davčne osnove, zato so za vsakega posameznika različne. Obsegajo lahko do 3% davčne osnove. Sem spadajo izdatki za zdravila, kulturo, članstvo v političnih strankah,...

Dohodnina se plačuje med letom z akontacijskimi davki (pri izplačilu določene vsote). Dohodnina se plačuje sproti, ker prihaja tudi do proračunskih izdatkov sproti. Na koncu leta se izračuna doplačilo.

Zavezanci za plačilo dohodnine so fizične osebe, ki imajo stalno bivališče v Republiki Sloveniji ali so v Sloveniji nepretrgoma delali vsaj 6 mesecev. To imenujemo teritorialni princip. V Sloveniji naj bi se to spremenilo z uvedbo principa svetovnega dohodka – državljani Slovenije po svetu naj bi poročali slovenskemu davčnemu uradu o svojih dohodkih v tujih državah (!!!!?).

Pri dohodnini bi se moralo upoštevati načelo nastanka dohodka = dohodek bi morali obdavčevati, ko nastane.

$$Y = E + r \times W + A$$

E = dohodki od dela

r = stopnja donosa oz. premoženja

W = premoženje

$r \times W$ = dohodek od premoženja

A = darila, dediščine

Med elemente dohodka po tej definiciji (Haigh–Simonsova definicija) prištevamo tudi:

- naturalno proizvodnjo (potrošnjo) – tudi tisto, kar posameznik sam proizvede (npr. na vrtičku), je treba obdavčiti. Tega dohodnina ne upošteva.
- pripisano najemnino – posameznik, ki živi v lastni hiši, je na profitu, ker mu ni treba plačevati najemnine, zato je treba obdavčiti fiktivno najemnino. Tega dohodnina ne upošteva.
- prispevke za socialno varnost – obdavčiti je treba tudi prispevke za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje. Tega dohodnina ne dela.

Pri nas je uveljavljeno načelo denarnega toka in neto koncept – odšteti moramo nujne stroške, ki jih imamo, da dohodek sploh dosežemo. Dohodnina se pobira na strani virov.

Kako dobimo davčno osnovo:

dohodki, ki so obdavčljivi po Zakonu o dohodnini

– priznani stroški (predvsem obvezni prispevki za socialno varnost)

– olajšave (standardne in nestandardne)

= davčna osnova (gre v davčno lestvico) –

Izjeme od obdavčevanja (*tax exemptions*) so:

- obresti od bančnih vlog in javnih obveznic,
- "pripisani dohodki" zaradi prebivanja v lastnem stanovanju,
- vse oblike socialnih pomoči (v tujini obdavčujejo tudi otroške dodatke),
- preživnine,
- del dijaških in študentskih zaslužkov (do 51% PLBP).

1.4. **Davek na dodano vrednost (DDV), trošarine, davek na motorna vozila (DMV)**

1.4.1. Davek na dodano vrednost

1.4.1.1. Splošno

DDV je oblika splošnega davka na potrošnjo.

DDV se pobira na vsaki stopnji produkcijskega procesa posebej. V tem je boljši od davka na promet proizvodov, ker se je ta pobiral le v končni potrošnji.

DDV se obračunava po načelu nastanka dohodka.

Davčno osnovo predstavlja plačilo, zaračunano kupcu, vključno z drugimi davki.

Izvetje iz sistema DDV (neprava oprostitve) – določeni zavezanci sploh niso vključeni v sistem DDV (**neprave oprostitve**). To so:

- (1) majhna podjetja – zaradi administrativnih stroškov,
- (2) proizvajalci dobrin posebnega družbenega pomena – stvari, ki jih financira država. Nesmiselno bi bilo, da bi država obdavčevala samo sebe.
- (3) finančne storitve – tehnično je težko obdavčiti dodano vrednost.

Na nabavni strani je izvetje iz sistema DDV za podjetje slabo, ker ne dobi povrnjenega DDV – nabave mora pisati med poslovne stroške. Na nabavni strani pa podjetje ne aplicira davčne stopnje.

Stopnja 0% – določeni zavezanci so obdavčeni s stopnjo 0% DDV. To so izvozniki – proizvođači, ki vstopajo v državo izvoznico, niso obremenjeni z domačim DDV, da ne bi tekmovali države med seboj, ampak proizvajalci. Če je na nabavni strani stopnja davka 0%, ga lahko na prodajni strani zahtevamo nazaj (odtod legendarna vračila IVA v Italiji – slovenski kupci smo v Italiji v bistvu izvozniki).

DDV je regresivni davek, saj so relativno bolj obdavčeni reveži, ker potrošijo relativno večji delež svojega dohodka kot bogati. Z vidika pravičnosti bi bilo bolje, če bi imeli več stopenj DDV. Z vidika učinkovitosti bi bilo to slabo (neučinkovito), ker bi spremenilo obnašanje potrošnikov in proizvajalcev – ljudje bi začeli kupovati produkte z nižjo stopnjo DDV. Problem bi nastal tudi v administrativnih stroških.

DDV ne povzroča distorzij v proizvodnji, ker ne spreminja obnašanja proizvajalcev.

ZDA je edina država na svetu, ki ima maloprodajni davek namesto DDV. Za pobiranje malo-prodajnega davka so namreč pristojne federalne enote.

1.4.1.2. DDV v Sloveniji

Plačuje se od blaga in opravljenih storitev. Je prihodek proračuna.

Možno ga je povečati ali zmanjšati za največ 15% (vlada). 20% DDV se lahko torej poveča na 23% ali zmanjša na 17%.

Za kraj obdavčitve se šteje kraj, kjer je bil izdan račun.

Davčna osnova je vse, kar se zaračuna kupcu, skupaj s trošarinami in ostalimi davki. Npr. nafta je vredna 100 SIT, na kar se plača 30% trošarine – davčna osnova je 130 SIT. Plača se torej davek na davek.

Davčni stopnji sta 2:

- višja 20%,
- nižja 8.5%.

Med neprave oprostitve spadajo dejavnosti v javnem interesu in dejavnosti, katerih nadzoro-vanje je povezano z visokimi administrativnimi stroški.

Med prave oprostitve spadajo izvozniki, ki so upravičeni do povračila DDV pri vseh nabavah.

Davčno obdobje je odvisno od prometa:

- 1 mesec za promet nad 20 mio SIT,
- 3 meseci za promet od 10 do 20 mio SIT,
- 6 mesecev za promet pod 10 mio SIT.

Izvozniki imajo ne glede na promet možnost, da DDV obračunavajo mesečno oz. na 3 mesece.

Kaj se zgodi, če ista pravna oseba opravlja davčno in nedavčno storitev (npr. fakulteta)? Velja načelo soraz-mernosti po principu odbitnega deleža.

$$\text{odbitni delež} = \frac{\text{obdavčljivi letni promet} - \text{DDV}}{\text{celotni letni promet} - \text{DDV}}$$

Tako določimo vstopni DDV za podjetje, ki opravlja obe dejavnosti.

Za vključitev v sistem DDV mora imeti podjetje (ali posameznik) vsaj 5 mio SIT prometa na leto. Obstaja tudi možnost za prostovoljno vključitev v sistem DDV.

1.4.2. Trošarine

predstavljajo selektivni davek na potrošnjo. Obdavčujejo se:

- alkohol,
- tobak,
- nafta.

To so surovine, ki povzročajo velike eksternalije, zato davek poveča učinkovitost. Povpraševa-nje po teh dobrinah je zelo neelastično. Davek ne vpliva bistveno na povpraševanje (alkoholiki so zasvojeni), zato so takšne dobrine idealne za obdavčitev.

Zavezanec za trošarino je:

- PROIZVAJALEC, ali
- UVOZNIK.

Trošarine pobira Carinska uprava, medtem ko druge davke pobira davčna uprava. Takšna ure-ditev je uveljavljena iz praktičnih razlogov – večina trošarin se pobere pri uvozu.

Trošarine se pobirajo na 2 načina:

- (1) od vrednosti,
- (2) glede na količino.

Trošarine so pri nas nižje kot v EU.

1.4.3. Davek na motorna vozila

je podoben trošarinam. Uporablja se za osebna vozila, ki pridejo prvič v promet (ne pobira se iz prodaje domačih rabljenih avtomobilov) – iz uvoza ali proizvodnje.

Stopnja davka je odvisna od vrednosti oz. cene avtomobila. Uveljavljena je običajna progre-sivna lestvica (vrednost avtomobila višjega razreda se upošteva kot enoten razred, ne obdav-čujejo se le presežki).

Zgled izračuna DMV in DDV:

1. Uvoznikovi nabavni stroški

• fakturna vrednost tujca	1'200'000
• prevoz	100'000
• carinska osnova	1'300'000
• carina	200'000
• osnova za DDV	1'500'000

2. Obračun DDV in DMV

• DMV = 2% od 1'500'000	30'000
• DDV = 20% od 1'500'000	300'000

DMV in DDV imata isto osnovo – DMV ni vštet v osnovo za DDV, kakor je to pri trošarinah, zato ne gre za davek na davek.

Ta davek je idealen davek:

- z vidika pravičnosti – lestvica je progresivna,
- z vidika učinkovitosti – ni substitucijskega učinka (oz. je zelo majhen), ker je povpraševanje neelastično (direktorji hočejo imeti BMW ne glede na ceno),
- z vidika administrativnih stroškov – v Sloveniji je le en proizvajalec avtomobilov, zato so administrativni stroški relativno majhni.

1.5. Davek od dobička pravnih oseb

1.5.1. Splošne značilnosti DDPO

Ta davek ni zelo pomemben v Sloveniji. Prinese le 3% vseh davkov. Sistemsko je zelo neurejen. Dobiček je lahko:

(1) *ekonomski* dobiček: $P = c \times k - W \times L - r \times K$

P = profit (dobiček)

c = cena

k = količina

W = plača

L = število zaposlenih

r = renta za uporabo kapitala (običajno obresti)

K = količina kapitala

Količina kapitala predstavlja *dolgoročne vire*:

- *lastniški kapital* (equity) – delnice,
- *dolžniški kapital* (debt) – bančna posojila.

Dobiček dobimo šele potem, ko plačamo vse faktorje produkcije.

(2) *Računovodski* dobiček je dobiček, ki se ga beleži. Prikazujejo ga vsa podjetja.

$P = c \times k - W \times L - \text{obresti}$

Pri kapitalu se v računovodstvu upošteva le dolžniški del.

Davek od dobička pravnih oseb je v bistvu davek na dohodke lastniškega kapitala (dividende) = normalna nagrada + ekonomski dobiček. Lastniški kapital se ne odšteva od osnove.

Boljše je imeti dolžniški kapital, ker se odšteva od osnove za davek.

Klasifikacija sistemov davka na dobiček pravnih oseb – sisteme klasificiramo glede na *dvojno obdavčenje*. Najprej se obdavči dobiček podjetja, nato se še enkrat obdavči dividenda pri posamezniku (če je prišlo do izplačila dividend = *razdeljeni dobiček*). Dvojno obdavčenje se pojavi pri razdeljenem dobičku:

- (1) *Klasičen sistem* – pride do dvojnega obdavčenja najprej na nivoju obdavčenja dobička podjetja ter nato pri obdavčenju dividende posameznika.
- (2) *Odprava dvojnega obdavčenja na nivoju podjetja* – drugačen davek se uporablja za razdeljeni in nerazdeljeni dobiček.
- (3) *Odprava dvojnega obdavčenja pri posamezniku* – ko posameznik dobi dividendo, se preveri, ali je podjetje že plačalo davek na razdeljeni dobiček in to upoštevamo pri posamezniku. Takšen sistem imamo v Sloveniji – dividende gredo lahko v olajšavo.

Do dvojnega obdavčenja pri pravnih osebah pride pri hčerinskih in materinskih družbah. Rešitev je, da se ne obdavčijo dobički, ki gredo k materinskim družbam. V Sloveniji takšnih problemov ni. Pri fizičnih osebah je dvojno obdavčenje omiljeno s 40% davčno olajšavo na dividende.

Zavezanci v Sloveniji so vse pravne osebe, ki imajo sedež v Sloveniji.

Zavezanci niso

- (1) Centralna banka – njen dobiček je seignorage,
- (2) javna podjetja in javni gospodarski zavodi, ki niso v lasti države,
- (3) investicijski skladi,
- (4) javni zavodi, razen za opravljanje pridobitne dejavnosti, če jo tudi opravljajo,
- (5) društva, ki ne opravljajo pridobitne dejavnosti.

Davčna osnova je dobiček, ki je ugotovljen v davčnem izkazu. Davčni izkaz ni nujno enak izkazu uspeha, ki ga prikazujejo podjetja.

Davčna stopnja je 25%. Ko se upoštevajo vse olajšave, je efektivna davčna stopnja pol manjša.

prihodki

– odhodki

= davčna osnova

Davčno upravo je strah, da bodo prikazani manjši prihodki in večji odhodki.

Omejitve glede prihodkov:

- (1) udeležba pri dobičku hčerinskih družb se ne upošteva kot prihodek, da ne bi prišlo do dvojnega obdavčevanja.
- (2) določene so minimalne transferne cene = povezane družbe si med seboj prodajajo stvari, pri čemer se dogovorijo za nižje cene kot običajno, ker s tem umetno zmanjšujejo dobiček (= davčno osnovo). Npr. družba A proda povezani družbi B delovne stroje s tržno vrednostjo 500 mio \$ za 100 mio \$ in s tem prikaže za 400 mio \$ manjši dobiček.
- (3) določene so minimalne obresti – povezane družbe si med seboj posojajo sredstva, pri čemer določijo manjše obresti kot običajno, da bi bil dobiček posojilodajalskih družb čim manjši in s tem manjša davčna osnova. Npr. družba A posodi povezani družbi B 100 mio \$ po 2% letni obrestni meri namesto po standardni 10% letni obrestni meri. Tako letno zniža davčno osnovo za 8 mio \$.

Omejitve glede odhodkov:

- (1) upoštevajo se le priznani odhodki = odhodki, ki so povezani z osnovno dejavnostjo;
- (2) za odhodke se ne štejejo:
 - 1) zamudne obresti zaradi neplačevanja davkov,
 - 2) denarne kazni.
- (3) amortizacija je predpisana z metodo enakomernega časovnega amortiziranja (linearna amortizacija). Z vidika manjše davčne osnove bi bila za podjetje boljše pospešena amortizacija.

Davčne olajšave:

- (1) Investicijska davčna olajšava – davčna osnova se lahko zniža za 40% investiranega zneska. Tu se obeta reforma glede investicij v stavbe, zemljišča, zidove, pohištvo in pisarniško opremo, na katere bo priznana le 20% olajšava. Olajšava je omejena le na investicije v Sloveniji.
- (2) Investicijske rezerve – za dobo 4 let je možno za 10% zmanjšati davčno osnovo kot investicijske rezerve za naslednja leta.
- (3) Zaposlitvena olajšava – podjetje dobi olajšavo, če zaposli pripravnike ali registrirane na Zavodu za zaposlovanje.
- (4) Pretekle izgube – izgubo v lanskem letu se lahko uporabi kot davčno olajšavo za tekoče leto, ker podjetje trdi, da z letošnjim dobičkom ne more v celoti kriti lanske izgube. S tem se zmanjša davčna osnova.
- (5) Skupinski davčni izkazi – podjetja, ki so med seboj navzkrižno lastniško povezana, lahko oddajo skupno davčno napoved. Najprej naredi vsako podjetje lasten davčni izkaz, nato ga združijo.

Npr.:

1. podjetje:	dobiček	+ 20 mio SIT	
2. podjetje:	dobiček	+ 30 mio SIT	
3. podjetje:	izguba	- 10 mio SIT	podjetje ni davčni zavezanec
4. podjetje:	izguba	- 20 mio SIT	podjetje ni davčni zavezanec
Σ	=	+ 20 mio SIT	

3. in 4. podjetje nista mogla uveljavljati izgube, ker nista davčna zavezanca. Če pa podjetja naredijo skupno napoved, lahko tudi ti dve podjetji uveljavljata izgubo.

Davek na dobiček se pobira z akontacijami glede na lansko leto. Na koncu leta se glede na davčni izkaz določi doplačilo (podobno kot pri dohodnini).

Razmerje med dolžniškim in lastniškim kapitalom (equity to debt ratio):

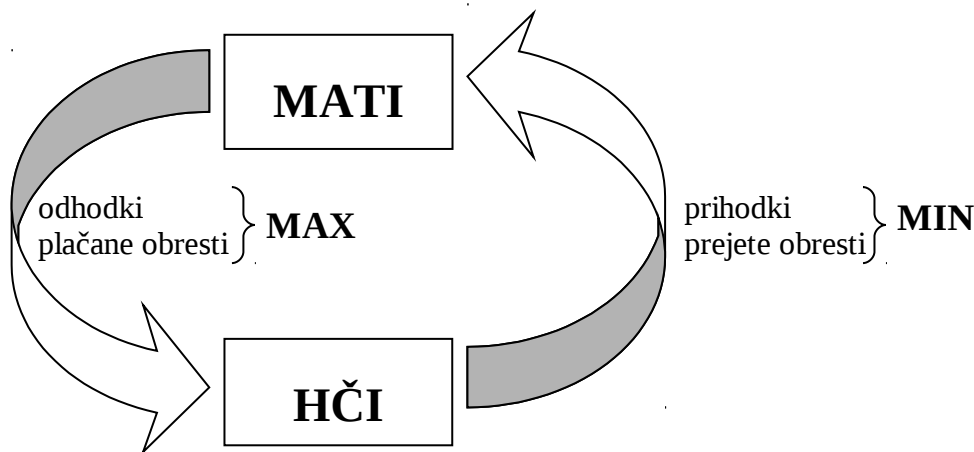
		EQUITY	DEBT	OBRESTI (10%)
$\frac{D}{E} =$	50%	100	50	5
	100%	100	100	10
	200%	100	200	20

Problem visokega dolga so obresti. Upniki vedno hočejo poplačilo obresti ne glede na poslovanje. Lastniški kapital omogoča, da premaknemo tveganje poslovanja iz podjetja na lastnike. Pri dolžniškem kapitalu ostaja tveganje na podjetju.

Pri lastniškem kapitalu je ročnost neskončno, dolžniški kapital pa je treba odplačati v 5 do 10 letih.

V socializmu lastniškega kapitala ni bilo, zato so se podjetja financirala iz dolžniškega kapitala.

Materinske in hčerinske družbe so povezane po odhodkih in prihodkih. Davčna uprava želi pobrati čim več davka, zato na strani prihodkov določi minimalne transferne cene, na strani odhodkov pa maksimalne transferne cene.

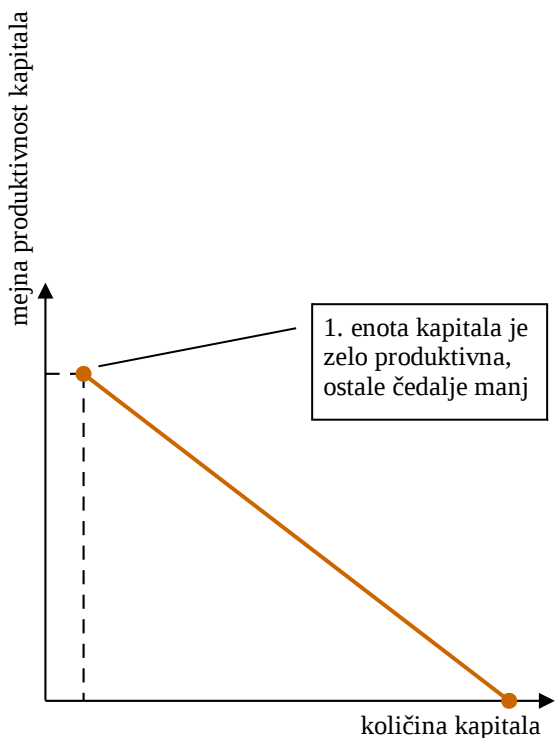
Sistem transfernih cen ne deluje, če sta materinska in hčerinska družba vsaka v različni državi. Davčna olajšava ne more biti večja od davčne osnove, lahko pa davčno osnovo zmanjša na 0.

1.5.2. Ekonomska incidenca

se ukvarja z vprašanjem, kdo v resnici plača davek na dobiček. Možni kandidati so:

- lastniki kapitala,
- delavci,
- potrošniki.

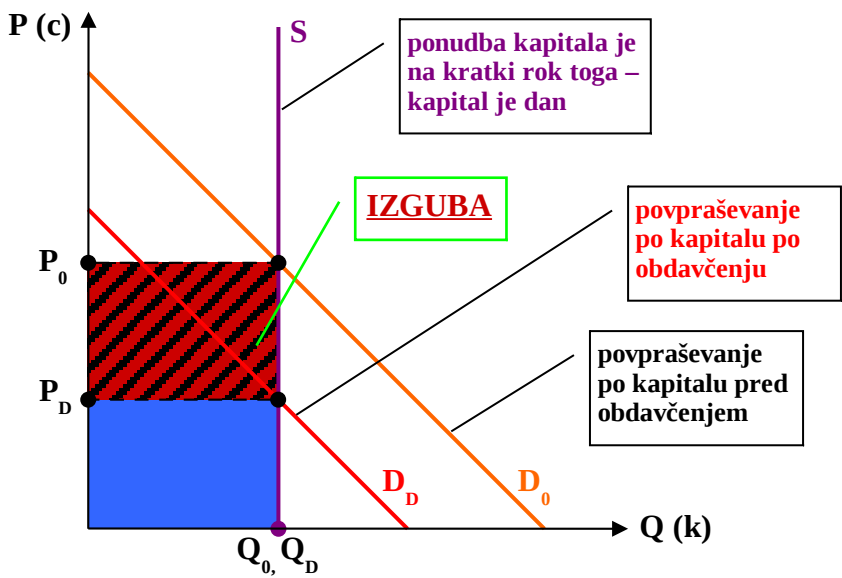
Utemeljeno je pričakovati, da bodo lastniki kapitala davčno breme prevalili na delavce in potrošnike. Povpraševanje po kapitalu izpeljemo iz krivulje mejne koristnosti kapitala:

Z večanjem količine mejna produktivnost kapitala pada.
 Glede davčnega prevaljevanje pri obdavčitvi dobička obstajata 2 situaciji:

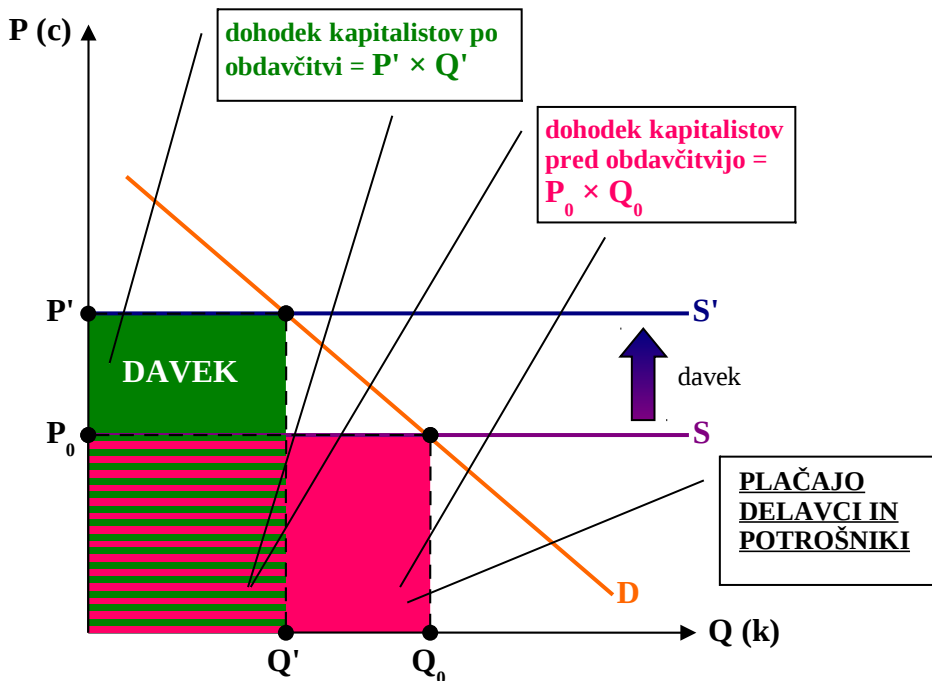
- kratki rok,
- dolgi rok.

Graf za kratki rok:

Breme davka na dobiček na kratek rok nosijo ponudniki kapitala (lastniki, kapitalisti), ker ga morajo ponujati po nižji ceni (= obrestna mera). Ne pride do nobenega prevaljevanja.

Graf za dolgi rok: _

Na dolgi rok se povpraševanje po kapitalu ne spreminja. Če se količina kapitala zniža, kar pri-kazuje premik krivulje ponudbe navzgor, se njegova profitabilnost (mejna koristnost) poveča. Lastniki kapitala dobijo zato enako nagrado, ker breme davka prevalijo na delavce in potroš-nike. Mejno produktivnost kapitala, ki so jo organizatorji produkcijskih procesov pripravljeni plačati, si delijo država in kapitalisti. Ker breme nosijo potrošniki in delavci, je takšen davek na dolgi rok sporen.

1.5.3. Vpliv davka na finančne odločitve

Davek na dobiček vpliva na to, da managerji sprejemajo drugačne odločitve. Dobiček lahko podjetje uporabi:

- pri lastniškem kapitalu:
 - za izplačilo dividend,
 - kot zadržani dobiček.
 - pri dolžniškem kapitalu za plačilo obresti.
- Dolžniški kapital je manj obdavčen kot lastniški.

Naložbe (investicije) so lahko:

- fizične investicije:
 - zgradbe,
 - stroji,
 - oprema,
 - zemljišča.

Takšne investicije se nanašajo na povečanje fizičnega kapitala (aktiva). Podjetje jih lahko financira z lastniškim ali dolžniškim kapitalom.

- finančne investicije – z njimi se ne povečuje fizični kapital. Pogosto gre za zamenjave pre-možnja.

AKTIVA (= fizični kapital) – PASIVA (obveznosti) = equity & debt

Tu prihaja do dveh diskriminacij:

- (1) Prva diskriminacija – neenako obravnavanje dividend in zadržanih dobičkov. Dividende so načeloma dvojno obdavčene, zato imamo 3 sisteme, ki ta problem zmanjšujejo. Zadr-žani dobički so obdavčeni le na nivoju podjetja. Ker so dividende bolj obdavčene kot zadr-žani dobički, zato je več zadržanih dobičkov. Če podjetje zadrži dobiček, njegov lastniški kapital raste, dolžniški kapital pa ostaja nespremenjen. Zato je zadržani dobiček alternativa za izdajo novih delnic. Zadržani dobiček lahko uporabimo za nove investicije ali odplače-vanje dolga.
- (2) Druga diskriminacija – neenako obravnavanje lastniškega in dolžniškega kapitala. Lastniški kapital je bolj obdavčen, zato si podjetja raje sposojajo. Pri tem so v prednosti velika podjetja, ki imajo lažji dostop do bank.

1.6. Premoženjski davki

Delitev premoženja:

- finančno premoženje:
 - denar,
 - delnice,
 - obveznice.
- stvarno premoženje:
 - premičnine,
 - nepremičnine:
 - zemljišče,
 - zgradbe.

Finančno premoženje, premičnine in nepremičnine so spremenljivke stanja.

Premoženje nosi donos – to so spremenljivke toka.

VRSTA PREMOŽENJA	DONOS	OBDAVČITEV PRI NAS
bančna vloga	obresti	niso obdavčene
posojilna vloga	obresti	so obdavčene
delnice	1. dividende	so obdavčene
	2. kapitalski dobiček	je obdavčen ni obdavčen, če delnice prodamo po 3 letih od nakupa
nepremičnina	1. najemnina	je obdavčena z olajšavami
	2. pripisana najemnina (= profit lastnika, ker mu ni treba plačevati najemnine)	ni obdavčena
	3. kapitalski dobiček ob prodaji	je obdavčen ni obdavčen, če nepremičnino prodamo po 3 letih od nakupa
premičnina	nevidne transakcije	jih je zelo težko obdavčiti

Pri davku na premoženje se ne obdavčujejo donosi, ampak se obdavči premoženje kot nekaj, od česar lastnik ne dobiva dobička.

Poznamo 3 oblike davka na premoženje.

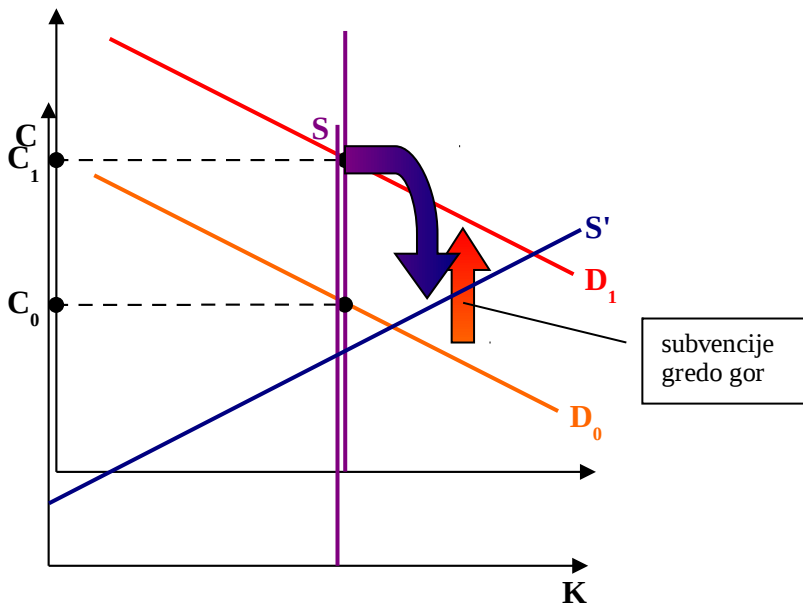
1.6.1. Redni letni davek na premoženje

Pobira se lahko kot:

- (1) objektivni davek na bruto osnovi – premoženje se vzame tako, kot je; ali
- (2) subjektivni davek na neto osnovi – od osnove odštejemo, kar bremeni premoženje (npr. kredit za hišo).

Vire tega davka v praksi predstavljajo predvsem (večje) nepremičnine.

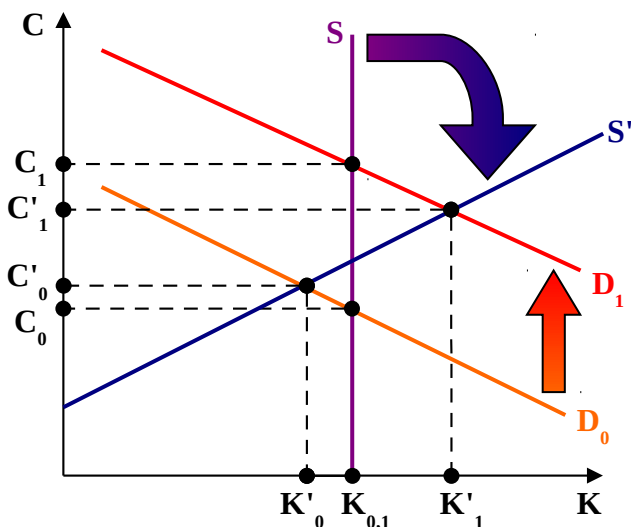
Učinkovitost tega davka je v Sloveniji zelo majhna, zato se pripravlja reforma, od katere se pričakuje, da bodo ljudje začeli nepremičnine uporabljati racionalno. Ponudba nepremičnin naj bi se povečala. Projekt nacionalne varčevalne stanovanjske sheme je ustvaril takšno situacijo:

Z vpeljavo subvencij so denar dobili ponudniki stanovanj, ker se je cena stanovanj povečala. Zato se bo z novim davkom povečala ponudba stanovanj:

V tem primeru se bo ponudba stanovanj na trgu zelo povečala, ceno pa bo le nekoliko zrasla.

Graf povečanja ponudbe stanovanj:

Z uvedbo tega davka se poskuša spremeniti vertikalno krivuljo ponudbe v običajno krivuljo ponudbe (npr. če ima nekdo zelo veliko hišo, do katere je $\frac{3}{4}$ ne uporablja, bo moral plačati velik davek, zato bo raje hišo prodal in si kupil manjše stanovanje ali pa bo odvečne prostore oddajal – padle naj bi tako cene nepremičnin kot tudi njihove najemnine). Učinkovitost naj bi se povečala.

Problem tega davka je, da ljudje lahko spremenijo obnašanje. Namesto, da bi kupovali nepremičnine, za katere bi morali plačevati visoke davke, bi se ljudje raje odločili za najemna razmerja.

Davek na premoženje ima lahko:

- dohodkovni efekt – starši se trudijo prihraniti še več, da bi otroci po njihovi smrti dobili vsaj toliko kot bi dobili, če davka ne bi bilo (ta efekt je bolj verjeten),
- substitucijski efekt – starši se odločijo, da varčevanje nima smisla, ker davek "požre" pre-več prihrankov, zato vse potrošijo.

Pravičnost davka – z vidika pravičnosti je ta davek sporen. Pravičen je lahko edino, če različne ljudi različno obravnavamo (npr. nepravično bi bilo, da nekemu, ki je porabil vse svoje prihranke za veliko hišo, to hišo še visoko obdavčimo, saj davka ne bo imel s čim plačati in bo prisiljen hišo v kratkem času prodati).

Administrativni stroški davka so zelo veliki, ker so cenitve komplicirane. Zato se je treba omejiti na nepremičnine in uporabljati bruto sistem.

1.6.2. Davek na zapuščine, dediščine in darila

Do obdavčitve pride le enkrat (ko pride do dedovanja, darovanja, itd.). Ta davek z vidika pravičnosti ni sporen, ker podedovano premoženje ni pridobljeno z delom.

Z administrativnimi stroški ni problema, ker pride do obdavčitve le ob transakcijah.

Ta davek je lokalni davek. Pri nas ni pomemben.

1.6.3. Davki na finančne in kapitalske transakcije

Obdavči se transakcija, ko se opravi. Ti davki so relativno nepomembni.

1.6.4. Premoženjski davki v Sloveniji

(1) Davek od premoženja

- stavbe,
- vikendi,
- plovila.

Obdavčujejo se le fizične osebe. Davek je prihodek lokalnih skupnosti.

Zaenkrat je ta davek nepomemben, vendar se pripravlja korenita reforma.

Davčna osnova so kvadratni metri stanovanjske površine nad 160 m², kadar prebiva v stavbi lastnik ali ožji družinski člani. Prvih 10 let se ta davek ne plača.

Plovila, dolga do 8 metrov, niso obdavčena.

Davčne stopnje so progresivne in so odvisne od namena uporabe.

(2) Nadomestilo za uporabo stavbnega zemljišča

Davek se plačuje občinam in je prihodek občin. Davek določi občina na področju mest in občin mestnega značaja.

(3) Davek na dediščine in darila

Zavezanci so fizične osebe. Obdavčen je samo znesek dediščine ali darila, ki presega povprečno letno neto plačo.

Davčna stopnja 0% je uveljavljena za dediče prvega dednega reda.

Reforma davka na premoženje:

Osnovna ideja je, da bi bila davčna stopnja proporcionalna in sicer 1% vrednosti, pri čemer bi bile možne številne davčne olajšave – predvsem glede na število ljudi, ki živijo v stanovanju (ni logično, da bi morala 6-članska družina, ki živi v enosobnem stanovanju, za povrh plačati na leto še 1% vrednosti stanovanja).

Dodatno bodo stimulirane:

- oddaje v najem,
- obnove in gradnje,
- obnova kmetijskih zemljišč.

Občine bodo imele možnost davčno stopnjo povišati na 1.5% vrednosti premoženja.

Dodatno bodo obdavčena:

- zemljišča, ki že dolgo niso pozidana,
- prazni poslovni prostori,
- veleposestva, ki jih lastniki ne obdelujejo sami,
- zaraščena kmetijska zemljišča.

2. Občinski proračuni

Proračunska pravila, ki veljajo za državo, veljajo tudi za občino. Poznamo 2 vrsti občin – mestne občine (11) in običajne občine.

Če občina pravočasno ne sprejme proračuna, se financira po dvanajstinah.

Občine se financirajo iz 3 virov:

- (1) **izvirni prihodki** – so najpomembnejši vir. Najpomembnejši prihodki so dohodnina in dobiček od občinskih podjetij (kazni za parkiranje, odvoz smeti, kanalizacija,...).
- (2) **sredstva RS** – občina jih mora porabiti na primeren način.
- (3) **zadolžitev** – omejitve glede zadolževanja so:
 - 1) zadolžitev mora biti del občinskega proračuna,
 - 2) potrebno je soglasje ministra za finance,
 - 3) obseg zadolžitve ne sme biti več kot 10% priliva,
 - 4) odplačilo glavnice in obresti ne sme presegati 5% letnih prihodkov.

Med izvirnimi prihodki je tudi davek na premoženje, ki bo v prihodnosti zelo pomemben. Po-goj za uvedbo davka je uspešna vzpostavitev zemljiške knjige.

Občine z občinskimi proračuni financirajo naslednje naloge:

- delo občinskih organov,
- občinske javne službe,
- doprinosi v gospodarske javne službe,
- požarno varstvo,
- varstvo pred naravnimi nesrečami.

3. Socialna varnost

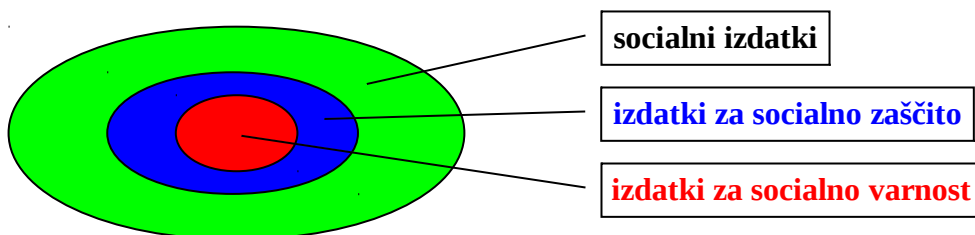
Razmeroma velik delež v bruto plačah predstavljajo prispevki za socialno varnost (45% – od tega 30% za pokojninsko zavarovanje [ZPIZ] in 15% za zdravstveno zavarovanje [ZZZS]).

V GDP predstavljajo izdatki za socialno varnost 26% do 29%. Največji delež izdatkov gre za zdravstvo, ostalo gre za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Poznamo 3 sisteme socialne varnosti:

- (1) **Socialni izdatki** – izdatki za izobraževanje, zdravstvo, stanovanjsko oskrbo, pokojnine, nadomestila za brezposelnost in druge oblike pomoči.
- (2) **Izdatki za socialno zaščito** – ne vključujejo izobraževanja in stanovanjske oskrbe.
- (3) **Izdatki za socialno varnost** – zdravstvo, pokojnina, brezposelnost in razne oblike socialne pomoči.

Grafični prikaz:

Poznamo 2 načina financiranja socialne varnosti:

- (1) **Javno** financiranje – 2 načina:
 - 1) z davki, ali
 - 2) s prispevki = socialno zavarovanje.
- (2) **Zasebno** financiranje – 2 načina:
 - 1) z neposrednimi vplačili,
 - 2) z zasebnimi zavarovanji.

Razlika med socialnim in zasebnim zavarovanjem je v tem, da je socialno zavarovanje obvezno, zasebno zavarovanje pa prostovoljno.

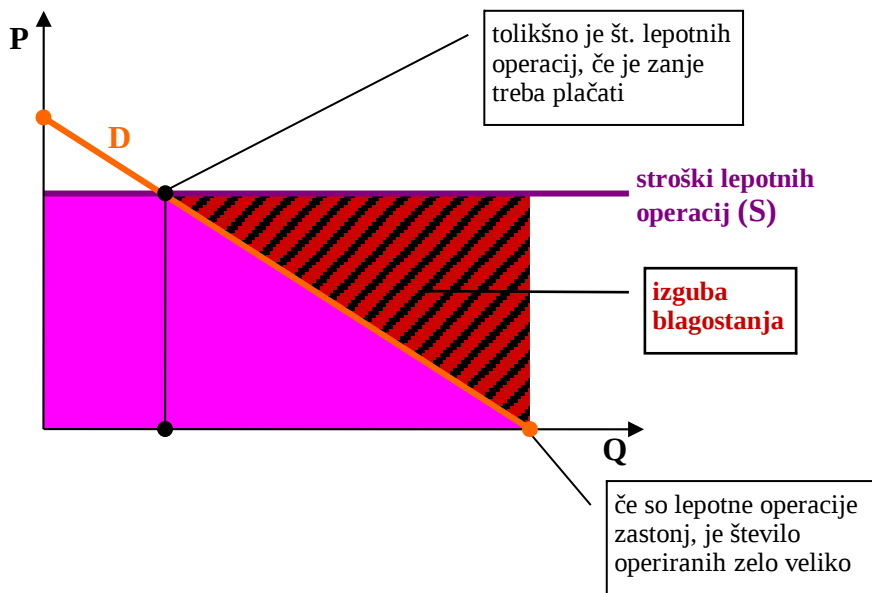
Ločimo tudi javno in zasebno izvajanje storitev. Tako imamo lahko javno financiranje in zasebne izvajalce (npr. zdravstvenih) storitev.

V skandinavskih državah se socialna varnost zagotavlja z davki. Pri nas se zagotavlja s prispevki. V ZDA pa so uveljavljena zasebna zavarovanja.

V večini držav prevladuje javno financiranje. Razlogi za to so:

- napake trga:
 - pozitivne eksternalije – pozitivni zunanji učinki (npr. cepljenje proti nalezljivim boleznim),
 - asimetričnost informacij,
 - nedoločljiva tveganja.
- redistribucija – zaradi redistribucije učinkovitost pade.

Graf padca učinkovitosti:

Redistribucija se izvaja na 2 načina:

- (1) Proporcionalno plačevanje prispevkov, enake pravice – prispevki se plačujejo proporcionalno z bruto plačo pri obveznem zdravstvenem zavarovanju.
- (2) Proporcionalno plačevanje prispevkov, različne pravice – takšen sistem je uveljavljen pri pokojninskem zavarovanju.

Socialno zavarovanje je sistem socialne varnosti, ki se financira s prispevki. Njegovi osnovni načeli sta:

- načelo tripartitnosti – prispevke plačujejo:
 - država,
 - delavci,
 - delodajalci.
- popolno pokritje – pokrito je celotno prebivalstvo (starši so pokriti po otrocih).

S tema načeloma se zagotavlja, da tudi tisti, ki ne plačajo prispevkov, lahko koristijo socialno zavarovanje.

Kritje se lahko financira na 2 sistema:

- (1) Kapitalsko kritje – oblikuje se kapitalski sklad. Denar iz njega se koristi, ko nastane dogodek, za katerega so bili dani prispevki.
- (2) Sprotno kritje – vsi prispevki se sproti potrošijo za socialne primere.

Načela pravičnosti pri zagotavljanju socialne varnosti:

- načelo recipročnosti – obseg socialnega zavarovanja je sorazmeren s količino prispevkov (to načelo je uveljavljeno v pokojninskem zavarovanju).
- načelo potreb – storitev dobi, kdor ima potrebo po njej (zdravstveno zavarovanje).
- načelo univerzalnosti – npr. brezposelni dobijo pomoč ne glede na njihovo premoženje.

V vsakem sistemu socialne varnosti so zato 3 deli:

- (1) Pravice iz socialnega zavarovanja – temeljijo na načelu recipročnosti, financirajo se s prispevki.
- (2) Pravice, ki se dajejo glede na potrebe skupin (glede na dohodkovno in premoženjsko stanje) – financirajo se z davki.
- (3) Pravice, ki pripadajo vsakomur (načelo univerzalnosti) – financirajo se z davki.

Največji delež v Sloveniji ima socialno zavarovanje, deleža univerzalnega zavarovanja in zavarovanja po potrebah sta relativno majhna.

Sistemi (modeli) socialne varnosti v svetu:

- BISMARCKOV sistem:
 - pravice so široke,
 - financira se s prispevki,
 - intervencija države je relativno majhna.
- SKANDINAVSKI sistem:
 - pravice so široke,
 - financira se z davki,
 - intervencija države je relativno velika.
- LIBERALNI sistem:
 - pravice so ozke,
 - financira se z davki,
 - intervencija države je velika.

V tem sistemu je prostor za zasebno financiranje (Anglija, Irska).

Razlika med socialnim in zasebnim zavarovanjem:

SOCIALNO zavarovanje	ZASEBNO zavarovanje
– organizira država	– organizirajo posamezniki
– pravico dobi, kdor je plačal	– pravico dobi, kdor je plačal
– temelji na <u>solidarnosti zavarovancev</u> (solidarnost med spoloma, solidarnost med zdravimi in bolnimi, solidarnost med bogatimi in revnimi)	– temelji na <u>razlikovanju posameznih skupin zavarovancev</u> (ženske več plačajo zaradi daljše življenjske dobe, bolni več plačajo zaradi večjega tveganja)
– ima prednost, kadar se tveganj ne da točno določiti	– je smiselno, kadar je možno zelo jasno kvantificirati tveganja.

V tujini so (pri nas se to šele uvaja) pokojninski skladi zasebnikov kapitalizirani (z delnicami, obveznicami), zato so zelo tvegani, ker lahko v ekonomskih krizah izgubijo vse premoženje. Pri socialnih zavarovanjih pa pride v časih ekonomske krize do reform.

Zato je potrebna kombinacija socialnega in zasebnega zavarovanja.

Zavarovalništvo ima 2 bistvena problema:

- (1) problem negativne selekcije – ali si ljudje sploh zberejo zavarovanje ali ne. Ljudje, ki so večinoma zdravi, se ne bi odločali za zasebno zdravstveno zavarovanje, temveč bi se zanj odločali le ljudje, ki so večinoma bolni – ti pa spadajo v zelo rizično skupino, zato bi morali plačevati izjemno visoke premije. Javno zdravstveno zavarovanje ta problem reši, ker je obvezno za vse. Zasebno zavarovanje pa tega problema ne reši.
- (2) problem moralnega tveganja – moralno tveganje pomeni, da lahko zavarovanci spreminijo obnašanje. Poznamo 2 vrsti moralnega tveganja:
 - 1) ex ante moralno tveganje – zavarovanci spremenijo obnašanje, preden se zgodi zavarovalni primer.
 - 2) ex post moralno tveganje – zavarovanci spremenijo obnašanje po nastanku zavarovalnega primera (npr. brezposelni se ne zaposlijo, dokler dobivajo nadomestila).

Problem moralnega tveganja zelo dvigne stroške. Zavarovalnice se proti temu borijo tako, da preverjajo, če je spremenjeno obnašanje zavarovanca utemeljeno (npr. preverjanje bolniške, itd.), ali tako, da zavarovancem, ki ne spreminjajo obnašanja, podeljujejo posebne ugodnosti (npr. bonusi pri kasko zavarovanju).

Kriza financiranja socialnega zavarovanja – do krize pride, ko so davki in prispevki pre-majhni za financiranje pravic. Kriza nastopi zaradi naslednjih vzrokov:

- (1) ker vsi sistemi temeljijo na nekakšni solidarnosti, ki je v praksi ni – družbeno presojanje, kakšna naj bo solidarnost (vrednostne sodbe) se v času spreminja. Gre za neprestano spraševanje, ali je solidarnosti preveč ali premalo.
- (2) ker se spreminja trg dela – glavnino prispevkov nosita delavec in delodajalec. Ta sistem dobro deluje v času polne zaposlitve, ko ima veliko ljudi fiksne delovne pogodbe. Trend v svetu pa je, da

vedno več ljudi dela doma – delo temelji na posameznih pogodbah o določenih projektih. Delovni čas je nepoln, prihaja do samozaposlitev, ljudje se nenehno selijo. Zaradi tega vedno manj ljudi plačuje prispevke. Če prispevke plačuje le 40% prebivalstva, je treba sistem nadomestiti s sistemom zasebnega zavarovanja. Ideja prispevkov se izgublja, zato naraščajo davki.

V sistemih socialne varnosti prihaja do privatizacije v 2 oblikah:

- privatizacija na strani oskrbe – zasebni izvajalci (npr. zasebni zobarji),
- privatizacija na strani financiranja.

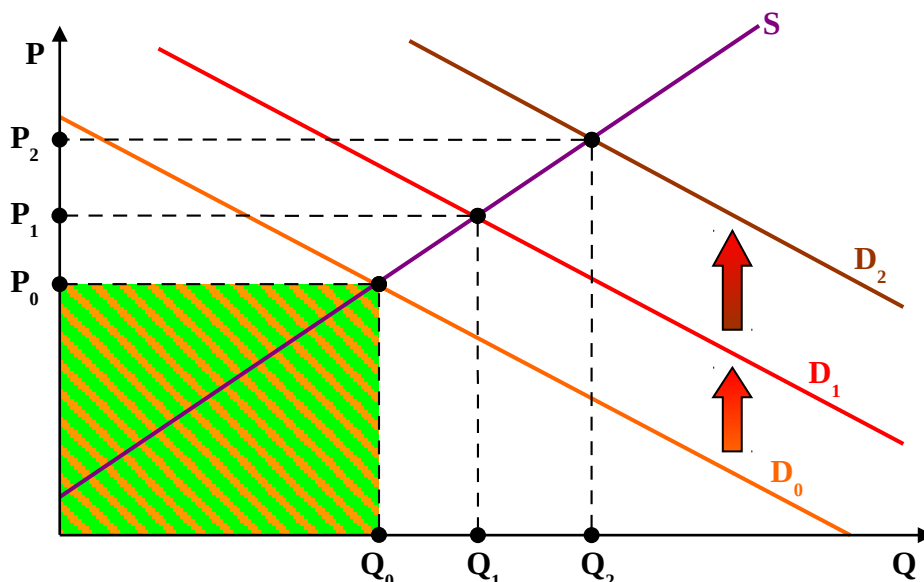
Trend v socialni varnosti je, da se zmanjšuje javni del in narašča zasebni.

3.1. Zdravstvo

je zelo velik del sistema socialne varnosti. Zakaj je potrebno javno financiranje v zdravstvu:

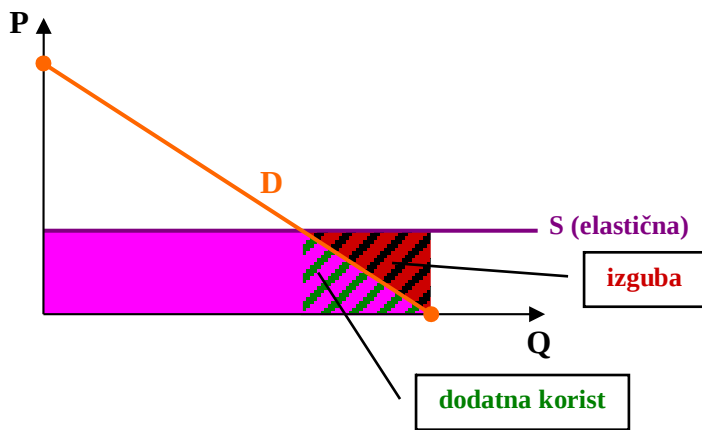
- (1) specifična solidarnost – za vse želimo enake možnosti zadovoljevanja potreb, v zdravstvu ne sme biti razlik.
- (2) pozitivni zunanji učinki – če so ljudje zdravi, je produktivnost večja.
- (3) napake trga – trg na področju zdravstva ne deluje zaradi:

- pozitivnih zunanjih učinkov, in
- asimetrije informacij med zdravnikom in pacientom (enako je v izobraževanju). Zdravnik ve več kot pacient, zato sta krivulji ponudbe in povpraševanja odvisni druga od druge. Graf odvisnosti ponudbe in povpraševanja zaradi asimetrije informacij:

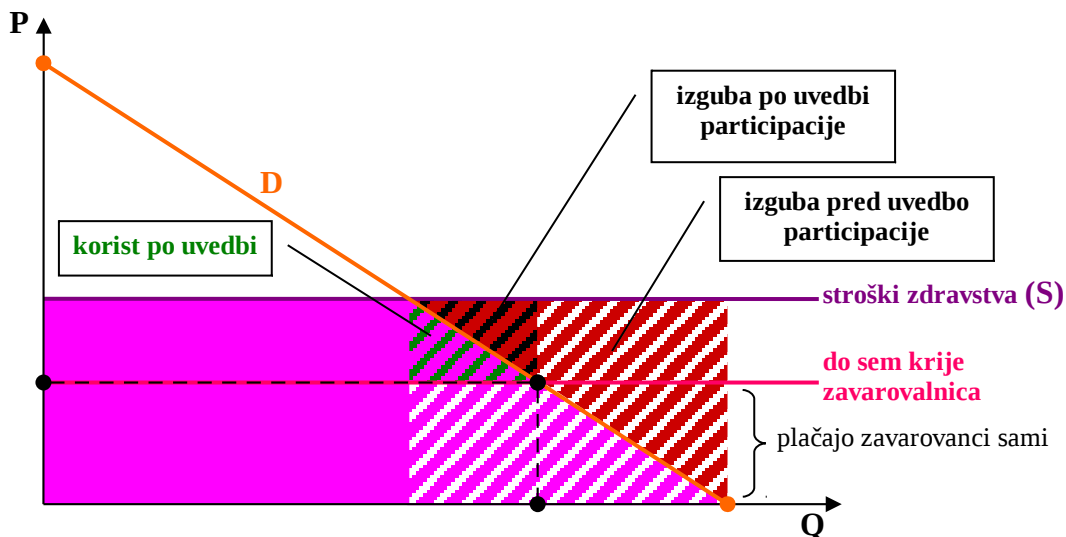
Razlaga grafa: zavarovanec najprej misli, da so njegove zdravstvene potrebe D_0 , vendar po pogovoru z zdravnikom ugotovi, da so njegove potrebe v bistvu večje = D_1 . Nato ugotovi, da so njegove potrebe še večje = D_2 . **Ponudba vpliva na povpraševanje.** Račun za zdravstvene potrebe plača zavarovalnica. Gre za situacijo, ko se dva (zdravnik in pacient) dogovorita na račun tretjega, zato prihaja do moralnega tveganja.

Graf moralnega tveganja:

Povpraševalcem se zaradi zavarovanja spremeni obnašanje in povpraševanje se premakne po krivulji navzdol. Zavarovalnica mora več plačati, ker so zavarovanci spremenili obnašanje. To je neracionalno, ker je dodatna korist manjša od dodatnih stroškov – pride do izgube blago-stanja. Ker je ta situacija nevzdržna, zavarovalnica uvede participacijo = del računa plača bolnik (npr. 30%).

Graf participacije:

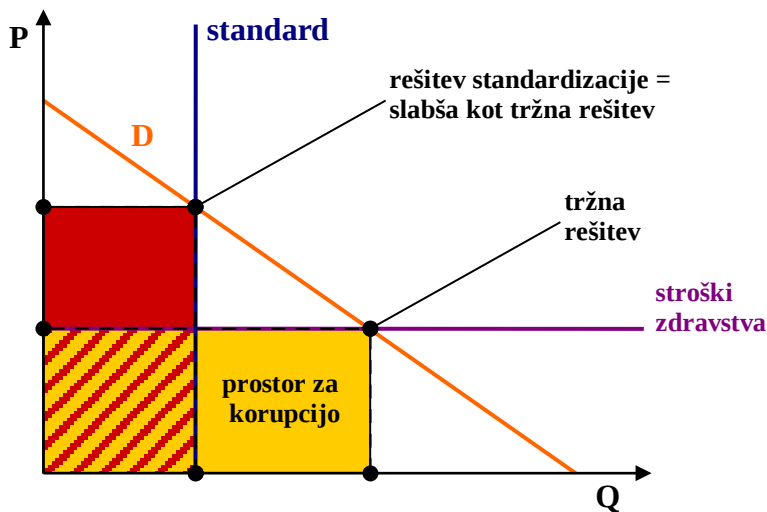

V tej situaciji zavarovanci še vedno konzumirajo več, kot bi konzumirali, če bi sami v celoti plačali zdravstvene storitve. Izguba še vedno obstaja, vendar je manjša. Izgube ne bi bilo le v primeru, če bi si zavarovanci vse zdravstvene storitve plačali sami, vendar bi se s tem izgubila solidarnost.

V Sloveniji se participacija financira skozi dodatno zdravstveno zavarovanje. To je še bolj nepravilno, kot če bi morali vse plačati sami (???)

Druga rešitev, ki se lahko uporabi namesto participacije, je standardizacija – omejitev ponud-be, ki je do določene mere zastoj, dodatno pa jo je treba plačati.

Graf standardizacije:

Standard na grafu je nižji, kakor če bi zdravstvo prepustili tržnim odnosom. Zadnji povpraševalec je na točki, ki predstavlja rešitev standardizacije, pripravljen plačati precej več, da bi prišel do neke zdravstvene dobrine (npr. operacije), kot je pripravljen plačati zadnji povpraševalec v tržnem režimu. Standard ponavadi kaže potencial za izvajanje določene zdravstvene storitve – pri nizkem potencialu se izoblikuje prostor za korupcijo (ljudje so pripravljeni plačati, da bi prej prišli na vrsto oz. da bi sploh prišli do zaželjene operacije).

Rešitvi slabe standardizacije sta:

- (1) čakalne vrste – ljudje plačujejo s časom namesto z denarjem. To tudi ni pravično, ker imajo tisti, ki poznajo zdravnike, prednost ("veze"). Poleg tega so zaradi čakanja v vrstah ljudje manj na delovnem mestu, zato produktivnost pada.
- (2) dodatna ponudba na trgu – z uvedbo nadstandardnih storitev pride do optimalne rešitve, vendar distribucija ni pravična, ker si lahko nadstandard privoščijo le nekateri.

Zdravstveno zavarovanje v Sloveniji se izvaja pretežno z javno oskrbo in javnim financiranjem. ZZZS dobiva obvezne in prostovoljne prispevke. Prostovoljna zavarovanja organizirata tudi Adriatic in Vzajemna. Prostovoljno zavarovanje se večja – kar 1.5 milijona prebivalcev je zavarovanih prostovoljno. Ljudje se zavarujejo za kritje polnih stroškov zaradi uvedbe participacije v javnem delu. Obvezno zavarovanje se plačuje proporcionalno glede na bruto plačo. Prostovoljno zavarovanje se plačuje pavšalno v fiksnem znesku, kar ni pravično, saj je sistem regresiven.

3 stebri v zdravstvenem zavarovanju so:

- (1) notranje rezerve ,
- (2) dodatni viri – preoblikovanje prostovoljnega dodatnega zavarovanja v obveznega,
- (3) krčenje pravic – nekatere zdravstvene storitve se bodo preselile v zasebni sistem.

3.2. Pokojninsko in invalidsko zavarovanje v Sloveniji

V Sloveniji so se prispevki za socialno varnost znižali zaradi višjih stroškov dela. To povzroča sedaj probleme.

Človeško življenje ima 3 obdobja:

- neaktivno obdobje,
- aktivno obdobje,
- spet neaktivno obdobje.

Pokojninski sistem ima 3 funkcije:

- (1) varčevanje – v aktivni dobi,
- (2) redistribucija – od bogatih k revnim,
- (3) zavarovanje prihrankov, varstvo pred recesijo in inflacijo.

Javni pokojninski sistem imamo zaradi napak trga. To so:

- kratkovidnost,
- nižji donosi od pričakovanih,

- napačne izbire,
- nizki zaslužki.

Če bi imeli zasebni pokojninski sistem, bi lahko v večji ekonomski krizi propadel, posledica bi bila množica starih ljudi brez dohodkov, ki bi predstavljala hudo socialno breme za državo in družbo.

Vrste pokojninskih shem:

- glede na obveznost plačevanja:
 - obvezne sheme,
 - prostovoljne sheme:
 - podjetniške sheme (organizirajo jih podjetja),
 - osebne sheme.
- glede na način financiranja (oz. poslovanja):
 - dokladne sheme (**pay as you go**) = sistem sprotnega kritja,
 - naložbene sheme = sistem kapitalskega kritja.
- glede na način upravljanja:
 - državno upravljanje,
 - privatno upravljanje.
- sheme z vnaprej določenimi pravicami Vs. sheme z vnaprej določenimi prispevki.

V svetu prevladujejo obvezne sheme in naložbeno financiranje.

V Sloveniji je leta 1999 prišlo do reforme pokojninskega sistema. Razlogi za to so:

- do takrat je veljal velikodušni dokladni sistem obveznega pokojninskega zavarovanja,
- nadomestitvena stopnja je bila 85% plače (nadomestitvena stopnja je delež plače določene-nega števila zaporednih delovnih let, ki ga upokojenec dobi kot pokojnino), pokojnino so dobili tudi tisti, ki niso polno vplačevali (policija, vojska) – sedaj je nadomestitvena stopnja 72.5%,
- nerazvite prostovoljne sheme,
- povečano število uživalcev pokojnin,
- zmanjšanje števila zavarovancev zaradi velike brezposelnosti in sprememb na trgu delovne sile,
- ohranjanje pokojnin na visokem nivoju.

Z vidika javnih financ je bila reforma pokojninskega sistema v Sloveniji nujna.

Bistvo reforme je uvedba čim več pokojninskih stebrov:

1. steber: obvezni in dokladni – plačuje se iz ZPIZ in proračuna. Prednost tega stebra je, da zagotavlja stabilnost v kriznih ekonomskih časih.

2. steber: obvezni in naložbeni – sedanja generacija varčuje zase. Prednost tega stebra je odpornost na demografske spremembe, ker vsaka generacija varčuje zase.

3. steber: prostovoljni in naložbeni.

Naložbena stebra sta ugodnejša od dokladnega stebra, kadar je donosnost investicij večja od rasti prebivalstva in rasti plač.

Prehod iz enega v drug pokojninski sistem mora plačati sedanja generacija, ki bo morala plačevati pol za svoje starše in pol zase. Prehoda ni možno narediti hitro.

Pri prvem in drugem stebru zavarovanec začne dobivati pokojnino, ko se upokoji. Pri 3. stebru pa zavarovanec sam izbere, kdaj želi začeti dobivati pokojnino v obliki rente.

Značilnosti stebrov v Sloveniji:

1. steber je z 98% pokojnin največji. Temelji na medgeneracijski pogodbi, po kateri sedanja zaposlena generacija plačuje pravice upokojencem. Z reforme so bile narejene največje spremembe v tem stebru:

- znižanje nadomestitvene stopnje s 85% na 72.5%,
- razširitev pokojninske osnove – prej 10 let, zdaj 18 zaporednih let,
- vsi poklici z beneficiranim stažem se izločijo in jih je treba dodatno financirati z 2. stebrom,
- postopno se bo zviševala starost za upokojitev,
- uvaja se sistem bonusov in malusov, ki so stalni za ves čas prejemanja pokojnine.
- pokojninska doba za moške je 40 let, upokojijo se lahko šele pri starosti 63 let, za prvih 15 let zaposlitve dobijo 35%, za vsako dodatno leto pa še 1.5%
 $35\% + 1.5\% \times 25 = 72.5\%$

- pokojninska doba za ženske je 38 let (prej 35), upokojijo se lahko šele pri starosti 61 let, za prvih 15 let zaposlitve dobijo 38%, za vsako dodatno leto pa še 1.5%,
- $38\% + 1.5\% \times 23 = 72.5\%$

2. steber – reforma ni uspela v celoti, ker ni bil uveden drugi steber kot obvezni in naložbeni, temveč je tudi 2. steber prostovoljni in naložbeni, pri čemer je stimuliran z davčnimi olajšavami. Obvezni naložbeni steber poznata le vojska in policija. Reforma je dodala le možnost dodatnega pokojninskega zavarovanja z naložbenim sistemom.

Na 3. steber niso priznane davčne olajšave. Ta steber ni povezan s prvim in drugim stebrom.

